

Studiu exploratoriu Situția discriminării romilor și a romilor LGBTI+ în România

2021

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).
Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Cuprins

Cuvânt înainte	3
Metodologie de lucru	3
Despre studiu	4
Capitolul I: Despre discriminare, discriminare multiplă și discriminare intersecțională. Scurte considerente	5
I.1. Concepte	5
I.2. Nivel național	6
I.3. România - jurisprudență la nivelul Curții Europene a Drepturilor Omului	9
Capitolul II. Despre discriminarea persoanelor de etnie romă	12
II.1. Scurte precizări din perspectivă istorică și culturală	12
II.2. Date despre discriminarea romilor în România	13
II.3. Acte de violență ale forțelor de ordine împotriva romilor	17
II.4. Autoritățile statului și legislația pentru prevenirea și combaterea discriminării	19
II.5. Mass-media și romii în perioada stării de alertă	21
II.6. Concluzii și recomandări	23
Capitolul III. Discriminarea romilor LGBTI+	25
III.1. Context	25
III.2. Realități LGBTI+ și rome LGBTI+ în România	26
III.3. Cercetări de surse secundare	30
III.4. Concluzii și recomandări	36
Capitolul IV. Accesul la justiție al persoanelor rome (și) LGBTI+	39
Stima de sine și grupurile vulnerabile la discriminare	48
În loc de concluzie	50

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).
Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Cuvânt înainte

Acest studiu a fost elaborat în cadrul proiectului “INTERSECT – Altfel despre discriminare”¹, care dorește să pună pe agenda publică intersecționalitatea și discriminarea multiplă, din perspectiva persoanelor rome LGBTI+. Desfășurat pe o perioadă de doi ani (2019-2021), proiectul și-a propus să aducă împreună persoane și să consolideze grupuri de persoane rome (și) LGBTI+, printr-o serie de activități (întâlniri comunitare de identificare a nevoilor persoanelor rome LGBTI+, training-uri, program de mentorat/leadership, campanii locale de conștientizare în 5 orașe elaborate și implementate de membrii comunităților, acordarea de consiliere și asistență juridică în peste 20 de cazuri), dar și să atragă atenția, la nivel național, prin ateliere cu studenți, autorități, campanii de nediscriminare și activități de cercetare și elaborare de politici publice, asupra intersecționalității dintre etnie, orientare sexuală și identitate de gen.

Proiectul a fost finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020) și coordonat de [CRJ](#) – Centrul de Resurse Juridice și implementat în parteneriat cu [UCTRR](#) – Uniunea Civică a Tinerilor Romi din România, [Asociația MozaiQ LGBT](#) și [ACTEDO](#) – Centrul de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului.

În lipsa informațiilor, a datelor despre discriminarea intersecțională a persoanelor rome LGBTI+, nu doar în România, dar și la nivel european, în contextul numărului extrem de mic de inițiative² și proiecte care se adresează acestora, cât și a faptului că proiectul INTERSECT – Altfel despre discriminare s-a desfășurat, preponderent, în 5 orașe (București, Brașov, Cluj-Napoca, Iași și Timișoara), considerăm acest demers un studiu exploratoriu, care informează despre și încearcă să pună bazele unei discuții structurate și fundamentate despre discriminare intersecțională și vulnerabilitate ridicată în fața discriminării pentru persoanele care fac parte, simultan, dintre comunitățile cele mai expuse la discriminare în România.

În același timp, prin proiect s-au colectat multe informații despre experiențele directe de viață și de discriminare a persoanelor rome (și) LGBTI+, implicând direct peste 120 de beneficiari și colectând un număr semnificativ de testimonial.

Sperăm că acest demers, un prim studiu despre discriminarea romilor LGBTI+ din România să fie începutul unor demersuri similare și acțiuni concrete pentru un acces echitabil la dreptul la nediscriminare, cât și la toate celelalte drepturi ale omului, pentru persoanele rome, LGBTI+ și rome LGBTI+.

Metodologie de lucru

Raportul este redactat pe baza următoarei metodologii: analiza documentară despre discriminare și discurs al urii cu privire la minoritatea romă, comunitatea LGBTI+ și intersecționalitate etnie-orientare

¹ Mai multe informații despre proiect sunt disponibile la <https://www.cri.ro/intersect-altfel-despre-discriminare/>

² A se vedea Deszo Mate, The First Sparks of Romani LGBTQ, University of Sussex - School of Education and Social Work, 2017, disponibil la https://www.academia.edu/34781289/The_First_Sparks_of_Romani_LGBTQ.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).
Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

sexuală-identitate de gen în România, pentru perioada 2019-2020. De asemenea, în același scop, au fost transmise solicitări de informații publice către autoritățile care dețin astfel de date, aferente celor doi ani de zile și analizate răspunsurile primite, respectiv către Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD), Consiliul Național al Audiovizualului (CNA), Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Educației Naționale, Ministerul Justiției, Ministerul Sănătății, Agenția Națională Pentru Romi. Pentru analiza de nevoi ale comunităților, s-au prelucrat informațiile obținute prin implementarea activităților din proiect (incluzând cazurile de încălcare a drepturilor omului pe care le-am documentat și în care s-a acordat consiliere sau asistență juridică, dar și documentele de politică publică elaborate), testimonialele participanților - poveștile de viață ale romilor LGBTI+, cât și datele obținute prin aplicarea unui sondaj online adresat persoanelor rome (și) LGBT la care au răspuns 215 persoane. Un ultim instrument a fost realizarea de 22 interviuri semi-structurate, în 2021, cu practicieni și activiști în domeniu, cât și membri ai comunității³. Menționăm că răspunsurile practicienilor și ale activiștilor au servit ca titlu de exemplu, pentru a întări sau explicita concluzii care au reieșit din analiza celorlalte date și informații, interviurile nefiind baza concluziilor cu caracter generalizator.

Despre studiu

Studiul are patru capitole. Primul prezintă concepte și informații generale despre discriminare, discriminare multiplă și intersecțională, incluzând și o analiză a hotărârilor CNCD de constatare a faptelor de discriminare conform art. 2 al. 6 din OG 137/2000 - discriminarea multiplă, din perioada 2012-2020 și o prezentare de cazuri selectate din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la România. Următoarele două capitole se referă la discriminarea romilor și la discriminarea romilor LGBTI+, ambele incluzând o prezentare a situației discriminării celor două minorități, așa cum rezultă din analiză documentară (surse online și răspunsurile la cererile de informații publice) și din experiența proiectului INTERSECT (identificare de nevoi, implementarea activităților și testimoniale), cât și concluzii și recomandări specifice. Al patrulea capitol discută despre accesul la justiție al persoanelor rome LGBTI+, prezentând alte date relevante care au reieșit din aplicarea metodologiei de lucru și se încheie cu o scurtă secțiune de concluzii.

Realizarea și scrierea studiului au reprezentat un efort de echipă din partea tuturor celor patru organizații implementatoare, fiecare asumându-și, ca autor principal, câte un capitol, respectiv: Capitolul I, CRJ: Oana Dodu, Cezara Băceanu; Capitolul II, UCTRR: Corina G.Păun, Vasile Gîlbea și Norbert Iuonaș; Capitolul III, Asociația MozaiQ: Roxana Marin; Capitolul IV, ACTEDO: Alexandra Columban. Coordonare studiu, CRJ: Cezara David.

³ Interviuri realizate cu Ralu Baci, Vicepreședinte Pride Romania; avocată din Baroul Cluj care a dorit să rămână anonimă; avocata Anca Vătășoiu, Baroul București; avocata Iustina Ionescu, Baroul București și avocata Asociației ACCEPT, Vasile Hotea-Fernezan, jurnalist TVR Cluj; reprezentanți ai societății civile rome: Costel Bercuș, Președinte Asociația ACEDO, Marian Mandache, fost Director executiv Romani CRISS, Dan Doghi, fost Senior Adviser on Roma and Sinti Issues OSCE-ODIHR, Robert Vaszi, Președinte Roma Antidiscrimination Network RAN, Nicu Ion, activist de drepturile omului, Eugen Ghiță, Președinte Asociația Roma Just, Aurel Pandealea, activist rom; Andrei Popoviciu, jurnalist la Are We Europe, I.Pînzariu, asistent social, Andrei Șerban, actor și activist rom, cadru didactic de etnie romă care a dorit să rămână anonimă, Margareta Matache, directoarea Programului de studii rome la Harvard FXB și instructor Harvard, 5 persoane rome, dintre care patru rome LGBTI+, care au dorit să rămână anonime.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Capitolul I: Despre discriminare, discriminare multiplă și discriminare intersecțională. Scurte considerente

I.1. Concepte

Discriminarea reprezintă una din cele mai frecvente încălcări ale drepturilor omului, aceasta fiind interzisă prin normele internaționale de protecție și promovare a drepturilor omului. Principiile egalității în drepturi, ale demnității și ale dreptului la nediscriminare sunt stabilite în primele 2 articole⁴ ale Declarației Universale a Drepturilor Omului.

La nivel european, protecția împotriva discriminării este prevăzută atât prin dreptul Uniunii Europene, cât și prin sistemul convențional al Consiliului Europei, îndeosebi prin jurisprudența și lucrările Curții Europene a Drepturilor Omului. În acest sens, articolul 14 din Convenție stipulează faptul că drepturile și libertățile protejate prin Convenție trebuie „să fie asigurate fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”.

Discriminarea are loc atunci când o persoană este tratată într-o manieră mai puțin favorabilă decât alte persoane într-o situație comparabilă, pe motiv că aparține sau este considerată ca aparținând unui anumit grup sau unei categorii de persoane, iar pentru un astfel de tratament nu există o justificare rezonabilă și obiectivă. Atunci când discriminarea se fondează pe mai mult de o caracteristică a identității persoanei, operează conceptul de discriminare multiplă; până în acest moment nu a fost elaborată o terminologie unitară pentru acest concept, în sistemele legislative sau în literatură. Însă, două conceptualizări⁵ ale discriminării pe mai mult de un criteriu prezintă relevanță pentru studiu: discriminarea multiplă cumulativă și **discriminarea intersecțională**.

Discriminarea multiplă cumulativă este atunci când o persoană suferă discriminare cu aceeași ocazie, dar din două motive - spre exemplu, o femeie lesbiană este hărțuită pentru că este femeie (gen) și pentru că este lesbiană (orientare sexuală). Se spune că acest tip de discriminare este „cumulativ” deoarece fiecare dintre motive poate fi identificat în mod independent. Respectiv, discriminarea multiplă apare în situația în care două sau mai multe criterii de sine stătătoare operează separat în crearea de dezavantaje unei persoane.

Discriminarea intersecțională se produce atunci când o persoană este discriminată din două sau mai multe motive, care acționează simultan și interacționează de o manieră inseparabilă, producând forme distincte și specifice de discriminare⁶. Exemplul din literatură este cel al unei tinere rome,

⁴ Art. 1. Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi; Art. 2. Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în prezenta Declarație fără nici un fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări.

⁵ Sandra Fredman, Intersectional Discrimination in EU gender equality and non-discrimination role, Directorate Justice and Consumers, May 2016

⁶ Autoarea oferă următoarea explicație: „În circumstanțe particulare, combinația acestor factori creează o sinergie negativă, astfel încât discriminarea nu poate fi pe deplin înțeleasă doar ca adăugarea de criterii. Considerate neexperimentate și

discriminată pe piața muncii pentru că aparține unei etnii, în timp ce este percepută ca „periculoasă”, pentru că este o femeie și, prin urmare, „va avea copii în curând” (și nu va mai lucra o perioadă de timp) și pentru că este tânără și, prin urmare, neexperimentată.

I.2. Nivel național

În România, principalul act normativ în domeniul combaterii discriminării este **Ordonanța nr. 137/2000** privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare (OG 137/2000), cu modificările ulterioare. Prin această Ordonanță, se transpun în legislația românească, în principal, două directive ale Uniunii Europene, respectiv: **Directiva 2000/78/CE** a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă⁷ și **Directiva 2000/43/CE** a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică⁸

Potrivit OG 137/ 2000⁹, „prin DISCRIMINARE se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap¹⁰, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice”. (Art. 2 (1))

La articolul 2, aliniatul 6, OG 137/2000 prevede **DISCRIMINAREA PE MAI MULTE CRITERII** drept circumstanță agravantă: „Orice deosebire, excludere, restricție sau preferință bazată pe două sau mai multe criterii prevăzute la alin. (1) constituie **circumstanță agravantă** la stabilirea răspunderii contravenționale dacă una sau mai multe dintre componentele acesteia nu intră sub incidența legii penale.”

incompetente, femeile împărtășesc anumite experiențe de discriminare cu tinerii; fiind așteptată să se încadreze într-un rol tradițional, își împărtășește experiențele cu alte femei; și fiind văzută ca periculoasă, își împărtășește experiențele cu toți românii, inclusiv bărbații. Cu toate acestea, pentru această persoană, situația ei se află la intersecția dintre toți acești factori.”

⁷ Disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32000L0078>

⁸ Disponibilă la

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1437665236213&uri=CELEX:32000L0043>

⁹ Folosirea fontului îngroșat în redarea articolelor din Ordonanță ține strict de editarea documentului de către autor, cu scopul de a evidenția anumite elemente din textul de lege.

¹⁰ Legea, adoptată în 2000, folosește încă termenul de „handicap” și nu cel intrat în uz ulterior (la nivel național și internațional), în special prin Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite în și ratificată de România în 2010 prin Legea nr. 221/2010. De asemenea, autoritatea centrală română desemnată să ducă la îndeplinire obligațiile prevăzute în Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități este Autoritatea Națională pentru Persoanele cu Dizabilități.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).

Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Instituția responsabilă pentru sancționarea contravențională a discriminării este **Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD)**¹¹. CNCD a emis **25 de hotărâri**¹² de constatare a faptelor de discriminare conform art. 2 al. 6 din OG 137/2000 - discriminarea multiplă, în perioada 2012-2020. Șapte (7) dintre acestea, respectiv mai mult de un sfert, au fost autosesizări. La cele 25 de hotărâri privind discriminarea multiplă, sancțiunile au constat în 8 avertismente și 17 cazuri cu amendă contravențională (respectiv 19 amenzi) cu valori cuprinse între 1.000-5.000 RON. Remarcăm un număr semnificativ de avertismente pentru cazuri în care s-a constatat discriminare multiplă, care este o circumstanță agravantă în stabilirea răspunderii contravenționale, cât și faptul că media cuantumului unei amenzi este de aproximativ **2.080 RON**¹³, adică **foarte mică** în raport cu cuantumul posibil prevăzut în OG 137 și tipologia cazurilor.

În ce privește domeniile în care a avut loc discriminarea, principalul vizat în hotărârile analizate este domeniul muncii (10 hotărâri), dintre care majoritatea se referă la **angajare**. Celălalt procent semnificativ (9 cazuri, respectiv 1 din 3 hotărâri) constată încălcarea dreptului la demnitate personală, asociat cu (elemente de) discurs al urii – majoritatea dintre ele pe criteriul apartenenței la etnia romă. Trei (3) dintre aceste hotărâri constată și încălcarea articolului 2.5, respectiv hărțuirea.

Criteriile cel mai des invocate sunt etnia (preponderent etnia romă – în 8 hotărâri, dar și etnia maghiară – în 3 hotărâri), urmate de vârstă (în 5 hotărâri), dizabilitate (în 4 hotărâri), religie și aspect fizic (în câte 3 hotărâri). Nu se pot identifica tendințe sau statistici, în principal din cauza numărului mic de hotărâri pe o perioadă lungă de timp, respectiv 8 ani. Putem doar indica o serie de situații reclamate cu privire la criteriul etniei și al orientării sexuale: 2 hotărâri în care s-au constatat criteriul etnie romă și criteriul religie (alta decât cea ortodoxă), ambele constatând încălcarea articolului 15 din OG 137/2000 (dreptul la demnitate personală)¹⁴, iar una și articolul 2 alin.5 (hărțuire)¹⁵; 1 hotărâre pe criteriile etnie romă și gen, pe discurs public care încalcă dreptul la demnitate¹⁶, 2 hotărâri pe criteriile etnie romă și dizabilitate (una privind dreptul la demnitate¹⁷, iar cealaltă cu un cumul de criterii, fiind vorba de criteriile de selecție în atribuirea de locuințe sociale din Hotărârea nr. 162/3.10.2016 a

¹¹ Mai multe despre CNCD și atribuțiile sale (care includ și investigarea, constatarea și sancționarea faptelor de discriminare) la <https://www.cncd.ro/despre-cncd-prezentare-generală/>

¹² Hotărârile incluse în această analiză sunt exclusiv cele indicate de CNCD drept hotărârile emise în perioada ultimilor 10 ani (2011-2020) prin care s-au constatat săvârșirea unei fapte de discriminare pe două sau mai multe criterii, prin adresa nr. 1336/10.03.2021 ca răspuns la solicitarea de informații nr. 60/18.02.2021, respectiv revenirea pentru clarificări și completări nr. 97/17.03.2021 depuse de Centrul de Resurse Juridice. Una dintre cele 26 de hotărâri indicate nu indică sancționare conform art.2 alin.6 din OG 137/2000, așadar au fost analizate 25 de hotărâri. De asemenea, Hotărârea nr. 465/06.07.2016 indicată este, în fapt, Hotărârea nr. 463/06.07.2016.

¹³ Prin Ordonanța de Urgență nr. 19/2013 au fost modificate prevederile cu privire la cuantumul contravențiilor, acest cuantum fiind în vigoare la momentul redactării prezentului studiu (septembrie, 2021). Astfel, conținutul prevederilor de până atunci, s-a modificat după cum urmează: "Art. 26 (1) Contravențiile prevăzute la art. 2 alin. (2), (4), (5) și (7), art. 5-8, art. 10, art. 11 alin. (1), (3) și (6), art. 12, 13, 14 și 15 se sancționează cu amendă de la 1.000 lei la 30.000 lei, dacă discriminarea vizează o persoană fizică, respectiv cu amendă de la 2.000 lei la 100.000 lei, dacă discriminarea vizează un grup de persoane sau o comunitate." Toate hotărârile CNCD analizate care includ sancționarea cu amendă contravențională sunt din perioada 2013-2020.

¹⁴ Hotărârea CNCD nr. 872/2019

¹⁵ Hotărârea CNCD nr. 690/2020

¹⁶ Hotărârea CNCD nr. 484/2017

¹⁷ Hotărârea CNCD nr. 531/2015

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Consiliului Local Sector 2 București)¹⁸, 1 hotărâre care constată criteriul etnic, dar nu menționează nimic de orientare sexuală, deși discursul sancționat include referință și la orientarea sexuală¹⁹ și o hotărâre privind o situație de hărțuire pe criteriul aspectului fizic, orientării sexuale atribuite și numelui²⁰.

Cel puțin două hotărâri sunt neclare în ce privește al doilea criteriu de discriminare, nefiind precizat efectiv.

Un alt aspect îngrijorător este faptul că o **serie de instituții și reprezentanți instituționali au fost sancționate pentru discriminare multiplă**, având practici sau norme, legislație discriminatorie, precum Consiliul Local al Sectorului 2, Consiliul Superior al Magistraturii, Ministerul Muncii, Familiei și Egalității de Șanse și Ministerul Sănătății, un primar, un cadru didactic.

Din informațiile transmise de CNCD, doar o singură hotărâre (Hotărârea nr. 690/2020) din cele 25 a fost contestată și se află actualmente pe rolul Tribunalului București.

- În Hotărârea nr. 484/2017, se face o legătură între apartenența etnică și gen cu comportamentul indezirabil, inacceptabil într-o societate modernă. Afirmările reclamatului creează o deosebire pe bază de apartenență etnică și gen care are ca efect restrângerea exercitării, în condiții de egalitate, a dreptului la demnitate. Colegiul director constată că fapta vizează în mod special demnitatea femeilor rom, astfel deosebirea este bazată pe două criterii, reprezentând discriminare multiplă.
- În Hotărârea nr. 103/2012, prin criteriile apartenenței etnice și al situației socio-profesionale, un student rom suferă discriminare multiplă. Colegiul director arată că orice persoană fizică sau juridică are obligația să respecte principiile nediscriminării (art. 1 alin. (4) al O.G. nr. 137/2000, republicată). În consecință, orice serviciu, bun sau facilitare trebuie oferite în mod nediscriminatoriu.
- În Hotărârea nr. 399/2016, Colegiul constată că elementul criteriu constă în vârstă, handicap și boală cronică necontagioasă. Limitarea dreptului copilului în grad de handicap pe criteriul vârstei constituie fapte de discriminare.

Studiile privind intersecționalitatea arată că²¹:

- Folosirea criteriilor de discriminare independent unul de celălalt poate duce la invizibilizarea unei minorități din interiorul unui grup minoritar – atât în sfera publică, dar și pentru respectivul grup minoritar, fiind supuși unui risc de discriminare inclusiv din partea grupului minoritar;

¹⁸ Hotărârea CNCD nr. 119/2020

¹⁹ Hotărârea CNCD nr. 482/2019

²⁰ Hotărârea CNCD nr. 428/2019

²¹ <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/intersectionality-and-multiple-discrimination>, citat în Abecedar de antidiscriminare: Etnie, orientare sexuală și identitate de gen din perspectivă intersecțională, CRJ, 2020, disponibilă la <https://www.cri.ro/wp-content/uploads/2021/09/Brosura-INTERSECT-Miniabecedar.pdf>.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).
Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

- Victimele discriminării intersecționale pot trece prin mai multe situații de discriminare decât cele vizibile prin abordarea criteriilor de discriminare independent unul de celălalt;
- Victimele discriminării intersecționale pot suferi de forme grave de discriminare, care le fac mai vulnerabile;
- Victimele discriminării intersecționale sunt mai expuse inegalităților structurale din societate, riscului de sărăcie, excluziune socială și marginalizare.

I.3. România - jurisprudență la nivelul Curții Europene a Drepturilor Omului

Discriminarea multiplă, inclusiv discriminarea intersecțională, este un concept relativ recent care, deși este cunoscut pe scară largă în zilele noastre, nu a fost încă pe deplin introdus în dreptul și practicile juridice ale statelor membre. Legislația antidiscriminare și practica asociată au adoptat, de o manieră tradițională, o perspectivă unidirecțională, prin identificarea și abordarea izolată a cazurilor de discriminare.

Studiile au evidențiat lipsa datelor și a mecanismelor juridice adecvate pentru abordarea discriminării intersecționale la nivel european. Cercetările efectuate în anumite domenii (cum ar fi cele privitoare la femeile locuind în comunități defavorizate), au demonstrat că există numeroase cazuri de intersecționalitate în materia discriminării și că practicile și politicile publice ar trebui să țină seama de toate aceste aspecte implicate.

Analizând baza de date ce cuprinde jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, nu am identificat referiri explicite la cazuri de discriminare intersecțională. Cu toate acestea, există câteva situații în care Curtea a decis că au fost încălcate drepturile reclamantilor, cazuri pe care noi le considerăm cazuri de discriminare intersecțională. Cităm, cu titlu de exemplu, cazul *N.B v. Slovacia*, în care Curtea a decis că sterilizarea forțată a unei femei de etnie romă a încălcat articolele 3 (interzicerea torturii) și 8 (dreptul la viață privată și de familie). Menționăm însă că termenul nu apare ca atare în hotărârile Curții, care nu recunoaște acest concept.

Până la acest moment, jurisprudența privitoare la România pe criteriul LGBTI+ este destul de sumară, în raport cu progresul european înregistrat în materie. Totuși, este interesant de analizat care au fost aceste decizii și cum ar putea impacta ele domeniul intersecționalității etnie romă-orientare sexuală-identitate de gen.

În ceea ce privește identitatea de gen, **decizia X. și Y v. România**²² din 19 ianuarie 2021 este relevantă, întrucât stabilește că a existat o încălcare a articolului 8 (dreptul la respectarea vieții private) a celor doi reclamanti. În fapt, două persoane transgender au reclamat netemeinica respingere a cererilor de recunoaștere a identității de gen și de efectuarea unor corecții administrative pe certificatele de naștere, pe motiv că, pentru a putea justifica această cerere, solicitanții ar fi trebuit să facă dovada efectuării unei intervenții chirurgicale de schimbare a sexului. Curtea de la Strasbourg a considerat că refuzul autorităților interne de a recunoaște în mod legal modificarea indicatorului de gen din actele de stare civilă ale reclamantilor, în lipsa dovezii unei intervenții chirurgicale, a încălcat în mod nejustificat dreptul reclamantilor la respectarea vieții lor private. Curtea a remarcat că instanțele naționale i-au pus pe reclamanti, care nu doreau o operație de realocare a sexului, în fața unei dileme

²² Aplicații nr. 2145/16 și 20607/16. Decizie disponibilă, în limba franceză, la <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-207364%22%5D%7D>

imposibile: fie să fie supuși acestei intervenții în pofida dorinței lor - și să renunțe la exercitarea deplină a dreptului lor la respectarea integrității fizice -, sau să renunțe la recunoașterea identității lor de gen, fapt care se încadrează, de asemenea, în dreptul la respectarea vieții private. Curtea a considerat că a existat o perturbare a justului echilibru pe care statele părți trebuie să îl mențină între interesul public și interesele persoanelor particulare.

În materia orientării sexuale, remarcăm faptul că, prin prisma caracterului său accesoriu, o încălcare bazată pe articolul 14 nu poate fi apreciată niciodată singură, ci în legătură cu celelalte articole din Convenție. În ceea ce privește România, astfel de încălcări au vizat articolele 2 - Dreptul la viață și 3 - Interzicerea torturii. Vom analiza în continuare câteva cauze relevante.

Cauza **Asociația ACCEPT și alții v. România**²³. Evenimentele din speță fac referire la întreruperea proiecției unui film despre drepturile persoanelor LGBT de către un grup ce adresa injurii homofobe. La data de 1 iunie 2021, Curtea a stabilit, în unanimitate, încălcarea articolului 14 (Interzicerea discriminării) combinat cu articolul 11 (dreptul la respectarea vieții private și de familie), și cu 5 voturi pentru/2 împotriva - încălcarea articolului 14 (Interzicerea discriminării), combinat cu articolul 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie). În considerentele Curții se precizează că, deși poliția asigura protecția cinematografului, acesta a fost totuși invadat de manifestații, care ar fi purtat semne sugerând apartenența la grupări de extremă dreaptă și ar fi abuzat verbal spectatorii. Plângerile ce au fost depuse de Asociație și de ceilalți 5 solicitanți la parchet nu au fost finalizate cu nicio acuzare. Ulterior, în instanță, s-a stabilit că nu au existat suficiente dovezi care să susțină, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că simboluri fasciste au fost expuse publicului. Curtea consideră că poliția nu a reușit să prevină agresiunile homofobe și să se asigure că evenimentul ar putea avea loc, în pofida numeroaselor efective prezente la acel moment. Aceasta consideră, de asemenea, că nu au fost luate măsurile rezonabile pentru investigarea acuzațiilor și insultelor homofobe îndreptate împotriva solicitanților. Astfel, reclamantilor le-a fost încălcat dreptul la viața privată, prin lipsa unei protecții adecvate a demnității lor, iar lipsa unei anchete efective a dus la discriminarea directă a participanților la proiecția filmului, pe motivul orientării lor sexuale. Decizia este cu atât mai importantă căci stabilește o ingerință în dreptul reclamantilor de a participa la o reuniune pașnică, autoritățile trebuind să depună toate diligențele necesare pentru a veghea ca, pe viitor - și mai ales în această perioadă cunoscută drept Pride Month, astfel de evenimente să fie împiedicate, ori reprimite fără incidente.

Prima decizie analizată, **M.C. și C.A. v. România**²⁴ din 12 aprilie 2016, face referire la faptele petrecute în iunie 2006, când solicitanții au participat la marșul anual LGBTI+ de la București. La metrou, în timp ce se îndreptau spre casă, au fost atacați de un grup de persoane. Reclamantii au considerat că ancheta asupra agresiunii lor a fost inadecvată, ei susținând că autoritățile nu au ținut cont de faptul că infracțiunile comise împotriva lor au fost motivate de ură împotriva persoanelor LGBTI+. Curtea a constatat că a existat o încălcare a articolului 3 (interzicerea tratamentelor inumane sau degradante), împreună cu articolul 14 (interzicerea discriminării) din Convenție, considerând că ancheta realizată nu a fost efectuată într-o manieră efectivă, aceasta având o durată excesivă, fiind marcată de lacune grave din partea autorităților și fără să se țină cont de eventualele motive de discriminare.

²³ n° 19237/16

²⁴ Nr. 12060/12

Totodată, este de interes decizia ce urmează a fi pronunțată în cauza **Duță v. România**²⁵, în care reclamantul, aflat în detenție în penitenciarul Jilava, acuză autoritățile naționale de refuzul autorizării vizitei conjugale de către partenerul său de același sex. În cauză a fost invocată încălcarea dreptului său la viață privată (articolul 8 din Convenție), precum și discriminare (articolul 14) față de deținuții heterosexuali care beneficiază, fără restricții, de aceste vizite conjugale, conform dispozițiilor naționale cuprinse în Legea nr. 254/2013²⁶ în vigoare.

Remarcăm că în niciuna din cauzele citate anterior nu a fost întâlnit motivul discriminării bazat pe existența motivelor de apartenență la o etnie națională (etnia romă) și pe motivul apartenenței la comunitatea LGBTI+.

Pentru asigurarea exercitării drepturilor și libertăților recunoscute de Convenție fără nicio deosebire, articolul 14 enumeră o serie de criterii, precum "sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere", dar precizează și "sau orice altă situație". În viitor, cazurile de discriminare intersecțională vor putea fi analizate în baza acestei sintagme, coroborată, de asemenea, cu prevederile Protocolului nr. 12 la Convenția CEDO, ce asigură protecția generală împotriva discriminării, atât timp cât dreptul afectat este protejat conform legislației naționale - protecția operează chiar dacă criteriul încălcat nu se regăsește menționat în dispozițiile Convenției.

În final, este interesant de urmărit care va fi evoluția cazurilor privitoare la România ce au fost aduse în atenția Curții de la Strasbourg, precum și a legislației din domeniu, pentru a se putea adapta cazurilor de discriminare, care iau forme diverse. Va trebui pus accent pe grupurile care sunt afectate de discriminări multiple și intersecționale. Recunoașterea importanței analizei conceptului de intersecționalitate este esențială, iar acest lucru va duce la rafinarea și lărgirea înțelegerii noțiunii de discriminare și protejarea cât mai multor persoane și comunități.

²⁵ n° 8783/15

²⁶ „Art. 69: Dreptul la vizită intimă

(1) Pot beneficia de vizită intimă persoanele condamnate care îndeplinesc, cumulativ, următoarele condiții: [...]

(2) Persoana condamnată căsătorită poate beneficia de vizită intimă numai cu soțul sau soția.

(3) Pentru acordarea vizitei intime, partenerii trebuie să fi avut o relație similară relațiilor stabilite între soți anterior datei primirii în penitenciar.”

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).

Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Capitolul II. Despre discriminarea persoanelor de etnie romă

Proiectul a reliefat un nivel extrem de ridicat de lipsă de informare cu privire la romi, istoria romilor din România și nivelul de discriminare, abuz și violență la care cetățenii români de etnie romă continuă să fie supuși. Mai mult decât atât, istoria romilor în spațiul românesc este un subiect controversat pentru societatea românească.

II.1. Scurte precizări din perspectivă istorică și culturală

În continuare, la nivelul societății, istoria romilor din România rămâne necunoscută și nestudiată. Activitățile din proiect au arătat nevoia acută a diferitelor categorii de participanți (autorități locale, public larg) de informații despre terminologie, despre sclavia romilor, despre Holocaustul romilor, despre istoria romilor din perioada comunistă și post-decembristă.

Multe persoane care trăiesc în România nu cunosc faptul că termenul de „țigan” este un cuvânt peiorativ și provine din limba greacă veche, care înseamnă de „neatins”. Termenul de auto-identificare corect este cel de „rom”, care, în limba romani înseamnă „om”. În Țările Române, atât timp cât romii au fost atestați ca robi (secolele XIV-XIX, timp de aproape 500 de ani), statutul de „țigan” îl însoțea pe cel de „rumân”, adică de țăran iobag. Cele două grupuri sociale reprezentau nivelul cel mai de jos al ierarhiei sociale feudale. Spre deosebire de țăranii iobagi, care erau legați de pământ, țiganii robi (sclavi) erau legați de stăpâni ca proprietăți sau bunuri mobile ale lor. Romii „țigani” erau donați către biserici, erau dăruiți ca zestre, erau vânduți.

Studiu de caz: „Ioana Rudăreasa și procesul de dezrobire împotriva Casei Brăiloiu”²⁷

Acest caz este relevant, deoarece dezrobirea romilor a fost un proces complex care a început în Țara Românească în anul 1843 prin eliberarea robilor statului și este un prim caz de acest fel documentat. Domnitorul Gheorghe Bibescu a aprobat Legea Desființării robiei țiganilor statului. După promulgarea acestei legi, multe judecătoria locale au început să primească cereri de dezrobire din partea unor robi. Astfel, Ioana Rudăreasa și-a cerut eliberarea de la Casa Brăiloiu. Deși nu avea un bilet de dezrobire în format tipărit, aceasta a cerut ajutorul pentru a fi reprezentată în instanță în fața boieroaicei de care a aparținut de-a lungul generațiilor și care nu voia să îi respecte dreptul la libertate proclamat ei și familiei sale. Procesul a durat zece ani de zile, timp în care Ioana Rudăreasa nu a renunțat la dreptul de luptă pentru libertate. A reușit să câștige libertatea în instanță, de aceea, această femeie romă reprezintă un exemplu în ce privește redobândirea drepturilor cetățenești printr-o luptă continuă.

Impactul celor cinci secole de robie a romilor asupra identității culturale dezvoltate în spațiul românesc a fost colosal. Se pot observa efectele în discursul de azi al romilor despre sine. Nu se mai cunosc elementele de identificare ale culturii rome vechi. Din punct de vedere cultural și social, romii au fost considerați o „subcultură” parazitară, un grup social exclus, nu o identitate etnică, cu drepturi culturale aferente unei minorități naționale pe deplin recunoscute și respectate. Robia, Holocaustul romilor din România, comunismul, democrația au fost perioade greu de trăit de către romi. Politici de

²⁷ Mai multe informații despre cazul documentat de Adrian-Nicolae Furtună, disponibil la <https://ikultura.ro/filme-culturale-educationale/ioana-rudareasa/>.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

negare a identității, de asimilare, de inferiorizare au lăsat urme adânci de durere declarate de mărturii ale supraviețuitorilor²⁸.

Este necesară recuperarea elementelor tradiționale și îmbinarea acestora cu ceea ce înseamnă cultura modernă română. Instituțiile publice și private ale romilor sunt piloni de bază ai dezvoltării unui cetățean român de etnie romă. Recuperarea trecutului istoric, recunoașterea contribuției romilor la dezvoltarea statului român de astăzi, literatura română, muzica română clasică și modernă, lăutăria, artele vizuale române, cercetarea română în diferite domenii ale științei, tehnica și tehnologia română care adaptează meșteșugurile tradiționale române și dezvoltă produse noi, politicile publice române sunt cei mai importanți pași spre o societate incluzivă, în care elementele de discriminare etnică să fie eliminate.

II.2. Date despre discriminarea romilor în România

Prezenta secțiune își propune să facă o scurtă radiografie a ceea ce s-a întâmplat în România cu privire la discriminarea, dar și la actele de violență împotriva romilor în perioada 2019-2020 și, în special, în perioada stării de urgență sau a stării de alertă cauzate de pandemia de COVID-19. De asemenea, se încearcă o prezentare a activității autorităților publice, precum și o analiză a soluționării petițiilor la CNCD în care au fost reclamate fapte de discriminare pe criteriul etnic.

În perioada analizată s-a identificat un sondaj de opinie privind percepția publică față de romii în România²⁹. Fără a ne alinia concluziilor și formulărilor folosite în studiu, ne vom referi la câteva dintre datele colectate prin intermediul acestuia, precum faptul că: "1 din 3 români este tolerant față de romii". Pentru 20-30% dintre respondenți, romii sunt „periculoși”, au prea multe drepturi; aceștia consideră că statul poate utiliza violența împotriva romilor, iar acțiunile de discriminare și discursul urii față de romii nu ar trebui pedepsite. Drepturile romilor sunt considerate drept suficiente sau prea multe de mai mult de 3 din 4 români. Aproape 2 din 3 români confirmă impactul negativ al romilor asupra imaginii României, caracterul periculos al acestei etnii și justificarea intervenției în forță a poliției. Percepția negativă asupra romilor și nivelul scăzut de încredere nu exclud recunoașterea discriminării lor. Există probabil și o înțelegere deficitară a termenului. Chiar romii percep discriminarea lor ca fiind o problemă numai în proporție de 50%".

²⁸ Oferim, ca sursă, o listă neexhaustivă a unor mărturii, disponibile pe website-ul Centrului Național de Cultură a Romilor–Romano Kher, precum „Sclavia Romilor Lungul drum către libertate”, prima docudramă referitoare la Robia romilor în Țările Române, disponibilă la <https://ikultura.ro/filme-culturale-educationale/sclavia-romilor-lungul-drum-catere-libertate/>, filmul documentar „In numele statului. Holocaustul romilor”, disponibil la <https://ikultura.ro/filme-culturale-educationale/film-documentar-in-numele-statului-holocaustul-romilor/>. De asemenea, un testimonial cu 2 supraviețuitori romii ai Holocaustului, realizat de CRJ, disponibil la <https://www.youtube.com/watch?v=3Opqi3bSqlI&t=58s>.

²⁹ Percepția asupra romilor în timpul pandemiei de COVID 19, Sondaj de opinie, Fundația Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună” și Institutul Român pentru Evaluare și Strategie, iunie 2020, Disponibil la https://ires.ro/uploads/articole/ires_agentia-impreuna_perceptia-romilor-in-timpul-pandemiei-covid-19_2020.pdf

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Conform unui alt sondaj, în ce îi privește specific pe tineri, datele sunt la fel de îngrijorătoare, la nivelul anului 2020³⁰: neîncrederea în respectarea drepturilor omului în România sporește comparativ cu 2018; mai puțin de jumătate dintre tinerii intervievați cred că drepturile universale sunt respectate într-o oarecare măsură, în timp ce mai bine de unul din trei tineri cred că sunt respectate în mică măsură. Romii rămân printre cele mai respinse comunități, iar violența verbală, la școală sau la locul de muncă, în principal, pe motiv de etnie/naționalitate, boală sau dizabilitate este cea mai frecvent semnalată de către tineri. Una dintre concluziile sondajului este că discriminarea este o problemă care afectează socializarea tinerilor. Pe lângă faptul că tinerii se simt ei înșiși discriminați, există și elemente ale unui culturi de respingere a diversității – în primul rând diversitatea etnică și diversitatea sexuală.

Activitatea CNCD în raport cu cazurile în care au fost raportate fapte de discriminare bazate pe criteriul etnic în perioada 2019 –2020

„Când faptele de discriminare sunt comise de persoane influente și potent financiare, pentru ele aceste amenzi nu reprezintă nimic și nu îi descurajează să mai comită și alte fapte de discriminare în viitor”³¹

În privința plângerilor la CNCD privind discriminarea, este interesant de observat că, în 2019 și 2020, din cele **43³² de hotărâri ale Consiliului** care au sancționat acte de discriminare împotriva romilor, 38 de hotărâri au vizat situații care conțineau elemente de discurs al urii – **discurs discriminatoriu și ofensator**. Este posibil ca și celelalte 5 situații să fi conținut astfel de elemente, însă ele nu au fost incluse în sesizările către CNCD sau reținute de Consiliu. Ținând cont de faptul că hotărârile CNCD reflectă petițiile depuse (de cele mai multe ori de persoane fizice), nu putem trage concluzii generale, cantitative cu privire la discursul instigator la ură și relația dintre acesta și alte forme de discriminare. Putem observa totuși că autorii discriminării, în aceste 38 de hotărâri sunt, peste o treime actori privați (de exemplu, agent de pază, proprietar de magazin), dar și, într-un procent similar, reprezentanți ai instituțiilor publice (primari, consilieri și membri ai partidelor politice). Nu în ultimul rând, este important de remarcat că 5 dintre aceste hotărâri ale CNCD de constatare a discriminării fac referire la jurnaliști și personalități publice non-politice.

Se constată, așadar, o creștere a tensiunilor în societatea din România în anul 2020, raportat la anul precedent, în privința discursului de incitare la ură și discriminare care s-a intensificat și pe fondul nemulțumirilor cauzate de restricțiile și condițiile de viață generate de pandemia de COVID-19.

³⁰ Potrivit Ministerului Tineretului și Sportului, *Diagnoză 2020 – Situația tineretului și așteptările sale, Analiză comparativă 2018-2020, Raport final*, disponibil la http://mts.ro/wp-content/uploads/2020/12/IRES_DIAGNOZA-2020- raport-final-MTS.pdf

³¹ Interviu luat lui Dan Doghi - fost Senior Adviser of Roma and Sinti Issues, OSCE-ODIHR, realizat în luna mai 2021, pentru acest studiu.

³² Hotărârile incluse în această analiză sunt exclusiv cele indicate de CNCD drept hotărârile emise în perioada 2019-2020 prin care s-a constatat săvârșirea unei fapte de discriminare pe criteriul etniei, prin adresa nr. 2174/22.03.2021 ca răspuns la solicitarea de informații nr. 60/18.02.2021, respectiv revenirea pentru clarificări și completări nr. 97/17.03.2021 depuse de Centrul de Resurse Juridice.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).
Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

În Hotărârea nr. 61/2020, în care partea reclamată este un reprezentant al unei instituții publice, Colegiul director constată că afirmațiile emise de reclamat nu sunt de natură să contribuie la o dezbateră publică constructivă care să genereze un progres, ci răspândesc, instigă, promovează sau justifică ura, discriminarea sau ostilitatea față de un anumit grup. Din perspectiva analizei limitelor libertății de exprimare, rolul, poziția autorului declarației supusă controlului este determinantă. Partea reclamată este persoană publică, ales local, primar, politician. Ca urmare a acestei calități, reclamatul este formator de opinie și prin comportamentul său influențează atitudinea comunității pe care o păstorește. O persoană publică trebuie să dea dovadă de bună credință în abordarea subiectelor de interes public.

O tendință importantă din perioada studiată este utilizarea în creștere a platformelor de socializare ca mijloc de exprimare și diseminare a discursurilor de incitare la ură, peste 10 dintre hotărâri au implicat conținut publicat pe Facebook. Adesea, aceste postări au declanșat un val de ură și chiar instigare la violență împotriva romilor, proferat de terți. Din toate hotărârile pe criteriul apartenenței la etnia romă, 21 dintre acestea au făcut referire la limitele libertății de exprimare.

În 7 dintre hotărâri (16%) **comportamentul discriminatoriu s-a îndreptat asupra copiilor**, iar în 5 dintre aceste hotărâri faptele discriminatorii au avut loc în **context școlar**, autorul faptei de discriminare fiind un **cadru didactic în 4 cazuri** sau instituția școlii într-un caz (segregare școlară). Toate aceste situații în care copiii sunt victime ale discriminării sunt situații extrem de grave, ținând cont de vulnerabilitatea ridicată a unui copil. De asemenea, extrem de grave sunt și cazurile în care actul de discriminare are loc în mediul școlar, acesta fiind un mediu care trebuie să protejeze și să asigure dezvoltarea unui copil.

Hotărârea nr. 748/2019 privind comportamentul discriminatoriu la adresa unui elev din partea profesoarei. Astfel, având în vedere că reclamata este cadru didactic cu atribuții în formare și educare, în interesul suprem al copilului, precum și de formare a generațiilor unei societăți, un astfel de comportament ofensator, umilitor și care aduce atingere demnității este deosebit de grav.

În Hotărârea nr. 536/2019, Colegiul director consideră drept inadmisibil să te prezinți în fața unor elevi de școală primară, în calitate de dascăl și să îți exprimi propriile idei preconcepute referitoare la o categorie de persoane.

Au existat, de asemenea, 2 hotărâri legate de cluburi sportive, una privind hărțuirea unei femei romă de către colegi la locul de muncă și una legată de refuzarea accesului romilor la un loc de joacă privat într-un mall prin postarea pe site de socializare Facebook a unui anunț în acest sens.

Hotărârea nr. 11/2019: postarea unui comunicat de presă cu caracter discriminator și instigator la adresa unui grup de locatari ai unui imobil; partea reclamată în calitate sa de primar a publicat un comunicat de presă în data de 21.02.2018, cu scopul de a instiga la ură și discriminare pe cetățenii orașului Focșani, împotriva unui grup de locatari.

Hotărâre nr. 148/2019: control corporal asupra copiilor petentei la ieșirea din magazin, pe criteriul apartenenței la etnia romă.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).
Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

*Hotărârea nr. 429/2019: scandări repetate „ț*****, ț*****,” la meciul C.S. Dinamo București – A.H.C. Dobrogea Sud din data de 13.12.2018, neluarea nici unei măsuri în urma incidentului; în consecință, scandări repetate ale acestui termen reprezintă discriminare și încalcă dreptul la demnitate, fiind un comportament de deosebire pe criteriul apartenenței etnice care a avut ca scop crearea unui cadru intimidant, ostil, umilitor.*

*Hotărârea nr. 618/2019: afirmații rasiste și ireverențioase la adresa elevilor; partea reclamată – cadru didactic afirmă „ (...) consider că un profesor (oricine) din lume are voie să urască ț*****, sau/ și alte minorități să nu îi suporte și să nu lucreze cu ei.”*

Hotărârea nr. 89/2020: segregarea cetățenilor romi prin zidul despărțitor construit în anul 2011 în municipiul Baia Mare, situație ce a luat naștere odată cu ridicarea zidului despărțitor de pe strada Horea și care continuă până în prezent.

Hotărârea nr. 129/2020: scandări xenofob-naționaliste de către suporterii CSA Steaua București cu ocazia meciului de fotbal din data de 14.04.2018; ocazie cu care a fost afișat bannerul „Eliberați din sclavie, v-ați mutat lângă regie”.

Hotărârea nr. 504/2020: segregare elevi romi la Școala Dăgâța; la nivelul clasei a V-a.

*Hotărârea nr. 690/2020: discriminarea unei eleve în cursul anului școlar prin adresarea de amenințări și a apelativelor „păgână”, „ț*****ă” de către cadru didactic al colegiului.*

Sanctiuni

În ce privește sancțiunile, pentru anul 2019, în 6 dintre cele 19 cazuri (1 caz din 3) în care s-a constatat existența unei fapte de discriminare, s-a aplicat sancțiunea avertismentului. Situația celorlalte este: 10 cazuri în care s-a aplicat sancțiunea amenzii și 3 mixte, avertisment cu amendă/ amenzi. Cele 13 amenzi contravenționale au valori cuprinse între 1.000 și 5.000 RON.

Pentru anul 2020 și cele 24 de hotărâri aferente, în 12 cazuri s-a aplicat sancțiunea avertismentului (50% dintre cazuri), iar în celelalte 12 sancțiunea amenzii (în două dintre ele aplicându-se câte două amenzi). Cele 14 amenzi contravenționale au valori cuprinse între 1.000 și 10.000 RON. Se remarcă o creștere semnificativă a cuantumului amenzilor în 2020 față de 2019. Cea mai mare amendă percepută în această perioadă în cazul hotărârilor CNCD care constată săvârșirea unei fapte de discriminare pe criteriul apartenenței la etnia romă a fost de 10.000 RON și a fost aplicată în două cazuri. Prima a fost acordată primarului unei localități care a afirmat că familiile de romi au copii pentru a beneficia de ajutoare sociale, a denigrat comunitatea de romi pentru sarcinile înregistrate în rândul adolescentelor și a sugerat măsuri abuzive, cum ar fi o anchetă publică obligatorie asupra tuturor cuplurilor care intenționează să conceapă³³. A doua a fost împotriva vicepreședintelui unui partid politic care a publicat o postare pe Facebook în care pretindea că centrul vechi al orașului ar trebui ‘curățat’ de locuitorii de etnie romă³⁴.

Pentru ambii ani însă, **cuantumul amenzilor este foarte mic** și nu poate fi considerat drept o descurajare pentru persoanele care discriminează să continue să comită astfel de fapte. De asemenea,

³³ Hotărârea CNCD nr. 61/2020

³⁴ Hotărârea CNCD nr. 90/2020

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

faptul că foarte multe hotărâri ale Consiliului Director al CNCD, în care victime ale discriminării au fost romi – în cazul de față **42%** pentru anii 2019-2020, s-au concretizat doar cu **avertismente**, pot determina alte persoane de etnie romă care au suferit un act de discriminare să renunțe să mai depună plângere la CNCD.

În doar 5 din cele 43 de cazuri s-a autosesizat CNCD, unul în 2019 și patru în 2020 – incluzându-le pe cele două de mai sus, cu amenda de 10.000 RON. Considerăm că ar fi fost și este necesar ca CNCD să se autosesizeze într-un număr mai mare de cazuri, date fiind ratele ridicate de discriminare din România.

Cu privire la **perioada** trecută de la data depunerii unei plângeri și până la data emiterii hotărârii, respectiv data redactării hotărârii, se constată că aceasta este **foarte îndelungată**, ajungând până la cea mai mare, de 2 ani și 2 luni (petiția nr. 3110 din 09.06.2017 pentru care s-a emis Hotărârea nr. 482 din 12.08.2019). Această durată nu poate fi decât un alt factor de descurajare pentru romii care ar putea depune petiții privind discriminarea.

Pentru perioada analizată s-a mai remarcat creșterea numărului de petiții pe criteriul etnic transmise Consiliului în decursul anului 2020, de la 48 în anul 2019, la 92 de petiții, dar este totuși un număr mic, în contextul datelor despre nivelul extrem de ridicat de discriminare a romilor în România³⁵.

Cu privire la demersul contestațiilor la hotărârile CNCD, acestea au fost în număr semnificativ, un total de 16 contestații (9 la hotărârile din 2019 și 7 la cele din 2020), respectiv **37% dintre cele 43 de hotărâri pe criteriul apartenenței la etnia romă au fost contestate**. Potrivit datelor transmise de CNCD, în mai 2021, pentru 7 contestații s-a respins acțiunea la instanța de fond; 2 dintre acestea se află pe rolul Înaltei Curți de Casație și Justiție, iar 1 este sentință definitivă prin nerecurare; 2 contestații se află pe rolul Curții de Apel București; în 5 contestații s-a admis acțiunea la instanța de fond; 4 dintre acestea se află pe rolul Înaltei Curți de Casație și Justiție; în 2 contestații s-a admis în parte acțiunea; 1 dintre acestea este sentință definitivă prin nerecurare.

II.3. Acte de violență ale forțelor de ordine împotriva romilor

În multe state europene, romii au fost supuși la profiling și incriminare pe criterii etnice/rasiale. "Profiling-ul etnic" este definit ca fiind utilizarea de către polițiști, în timpul efectuării operațiunilor de percheziție și control, supraveghere sau anchetare, a caracteristicilor rasei, etniei, religiei sau originii naționale, fără vreo justificare obiectivă și rezonabilă, în locul comportamentului propriu-zis, ca bază în luarea deciziilor în legătură cu cine a fost sau ar putea fi implicat într-o activitate infracțională.³⁶ Romii nu numai că sunt supuși unei utilizări disproporționate a procedurilor de oprire și percheziție, ci sunt supuși și utilizării excesive a forței în timpul acestor proceduri.³⁷

³⁵ A se vedea rapoartele anuale de activitate ale CNCD la <https://www.cncd.ro/rapoarte/>

³⁶Vezi Institutul pentru o Societate Deschisă, Abordarea profiling-ului etnic de către poliție. Raport asupra Proiectului Strategii pentru opriri și percheziții eficiente efectuate de poliție, New York 2009, p. 9 citat în Manualul OSCE "Poliția, romii și sinti: bune practici în consolidarea încrederii și înțelegerii", disponibil la <https://www.osce.org/files/f/documents/e/5/80790.pdf> p. 24

³⁷ Înalțul Comisar OSCE pentru Minoritățile Naționale, *Raport asupra situației romilor și sintilor din spațiul OSCE* (op. cit. nota 8), p. 44.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

În perioada stării de urgență s-au constatat mai multe abuzuri săvârșite de organele de poliție împotriva persoanelor de etnie romă în mai multe localități din țară. Pretextul a fost, de cele mai multe ori, nerespectarea regulilor stabilite de Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 34/26.03.2020 pentru modificarea și completarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, respectiv regulile care priveau aplicarea și respectarea distanțării sociale și purtarea măștii de protecție.

În cadrul documentărilor realizate de Uniunea Civică a Tinerilor Romi din România (UCTRR) s-a putut observa faptul că intervenția forțelor de ordine a fost întotdeauna disproporționată atât din punct de vedere al numărului de lucrători de poliție/ jandarmerie care au intervenit, dar mai ales a violenței intervenției.

Selecție de cazuri documentate în proiect

Intervenția forțelor de ordine în strada Osiris, cartier Rahova, București

Sub pretextul că doresc să identifice niște persoane care au făcut "scandal" în cartier, mai multe echipe de poliție și jandarmerie au pătruns fără să anunțe și să prevină în domiciliul lui T.V. unde se aflau mai multe persoane, inclusiv femei și copii. În cadrul intervenției reprezentanților MAI, 3 persoane au fost bruscate și lovite, iar în urma loviturilor primite, o persoană a suferit o fractură la mână.

Cazul "Spartacus"

În data de 19 aprilie 2020, forțele de ordine au intervenit la un imobil în cartierul Rahova din București, unde avea loc o petrecere cu ocazia sărbătoririi Paștelui ortodox. Intervenția a fost una în forță, la acțiune participând un număr mare de polițiști și jandarmi care au folosit gaze lacrimogene. Acestea i-au afectat, în primul rând, pe copiii aflați în curte, ceea ce a dus la apariția unui conflict între cei prezenți și reprezentanții forțelor de ordine. Ca urmare a acestei situații au fost reținute 37 de persoane, printre care se aflau și copii³⁸, din care 5 au fost ulterior arestate. Doamna I.M. a fost una din persoanele care au fost reținute, împreună cu fiul său minor. Aceasta a relatat faptul că atât ea, cât și alte persoane au fost bătute, înjurate și umilite atunci când a ajuns la Secția 19 de Poliție.³⁹ Atitudinea de intimidare a continuat și în zilele următoare prin folosirea unui număr impresionant de forțe de ordine care patruleau în cartier, inclusiv a unui elicopter aparținând MAI.

Intervenția forțelor de ordine în comunitatea de romi din localitatea Bolintin Vale, județul Giurgiu

În data de 18.04.2020, într-un cartier în care locuiesc cetățeni de etnie romă, în orașul Bolintin Vale, județul Giurgiu a avut loc o intervenție a forțelor de ordine alcătuite din agenți de poliție și jandarmi din trupele speciale. Aceștia au intrat în mai multe imobile din cartier, exercitând acțiuni de violență fizică asupra mai multor persoane de etnie romă, acestea din urmă neavând niciun moment intenția de a ataca forțele de ordine. Într-o filmare difuzată în mass-media se poate vedea cum asupra unui

³⁸ <https://www.scena9.ro/article/scandal-rahova-spartacus-abuzuri-politie->

³⁹ Ibidem

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).

Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

bărbat care era încătușat și culcat cu fața pe pământ se aplică lovituri cu bastonul de către șeful poliției din Bolintin Vale.⁴⁰

II.4. Autoritățile statului și legislația pentru prevenirea și combaterea discriminării

Având în vedere contactarea unor autorități publice centrale din România în baza Legii nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, cu privire la inițiative și/sau în derulare de programe sau acțiuni specifice cu privire la respectarea, promovarea și afirmarea drepturilor persoanelor române, se observă că în cadrul instituțiilor există programe și acțiuni specifice în pregătirea generală și specializată privind abordarea cazurilor de violență rasistă și homo/transfobă, o analiză a practicilor profesionale, a legislației și a procedurilor operaționale în vederea formării unor atitudini și comportamente profesionale în relațiile cu cetățenii la instruirea polițiștilor, astfel încât drepturile și interesele să fie respectate și promovate potrivit normelor legale în personalul Ministerului Afacerilor Interne. De asemenea, în pregătirea agenților de poliție și subofițerilor, sunt incluse următoarele teme: structura etnică și confesională a României; specificitatea culturală, cauze care determină producerea conflictelor interne sau interculturale, atitudini și comportamente discriminatorii motivate de ură⁴¹.

În ceea ce privește persoanele intervievate, autoritățile ne relatează că România are cele mai avansate legislații din Europa, în ceea ce privește combaterea discriminării (dacă ne referim la OG nr. 137/2000) cu anumite excepții notabile în ce privește anumite prevederi legale precum Codul Penal.

*”Totodată, trebuie să precizăm că, în perioada pandemiei, Guvernul României, cu precădere Ministerul de Interne și Poliția Română, au fost principalii abuzatori ai romilor pe care i-au bătut, torturat, terorizat și amendat în mod abuziv”.*⁴²

De asemenea, Costel Bercuș subliniază că fenomenul privind combaterea discriminării trebuie să fie ținut sub control din perspectiva instrumentelor legislative. Acestea trebuie să fie mai severe și mai ferme.⁴³

Legea spune că sancțiunile trebuie să fie proporționale cu gravitatea faptelor comise, ori discriminarea este un fapt grav de încălcare a drepturilor omului care produce efecte grave asupra persoanei sau a grupului.⁴⁴

⁴⁰<https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/evenimente/video-barbat-culcat-la-pamant-batut-crunt-de-seful-politiei-din-bolintin-vale-a-fost-deschis-dosar-penal-1296657>

⁴¹ Conform răspunsului Ministerul Afacerilor Interne – Direcția Informare și Relații Publice nr. 1731122/24.06.2021, urmare a cererii CRJ cu nr. de ieșire 188/11.06.2021.

⁴² Interviu Marian Mandache – fost Director executiv Romani CRISS

⁴³ Interviu Costel Bercuș – președinte Asociația Centrul de Educație și Drepturile Omului

⁴⁴ Interviu Dan Pavel Doghi – fost Senior Adviser of Roma and Sinti Issues -OSCE/ODIHR

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Legea nr. 2/2021 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea antițigănistului

În data de 4 ianuarie 2021, Parlamentul României a adoptat **Legea nr. 2/2021 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea antițigănistului** prin care se înțelege atât percepția referitoare la romii exprimată ca ură împotriva acestora, cât și manifestările verbale sau fizice, motivate de ură împotriva romilor, împotriva instituțiilor/ONG-urilor, dar și liderilor comunităților de romi.

“Termenul de antițigănist este unul profund peiorativ în sine, iar faptul că este folosit pentru a combate rasismul nu îi schimbă în niciun fel acest caracter. Legislația privind combaterea rasismul anti-rom nu a fost dezbătută în mod adecvat și are lacune importante.”⁴⁵

Având în vedere răspunsul celor intervievați, care nu au fost de acord cu folosirea termenului de “antițigănist”, ci cu schimbarea acestuia folosind termenul „antiromi” sau “romofobie”, se constată lecturând prezenta lege, că termenul pe care reprezentanții societății civile romi și activiștii nu-l agreează este utilizat de mai multe ori, reieșind totodată și lipsa de consultare cu aceștia în privința scrierii legii. Astfel, activiștii romi spun că este o lege necesară, dar care nu poate fi aplicabilă. Ura față de romi este în continuă creștere, atât la nivel național, cât și la nivel internațional, ceea ce se observă prin accesarea la putere a unor partide extremiste care câștigă capital politic cu discursul împotriva romilor (în România, Ungaria, Austria), dar mai nou, acest discurs instigator la ură, precum și discriminarea, ating cote alarmante și în rândul altor categorii de persoane, precum imigranții⁴⁶. Președintele Uniunii Civice a Tinerilor Romi din România, Norbert Luonaș, menționează lipsa dezbaterilor pe lege și folosirea termenului incorect în textul legii.

“... Societatea civilă romă nu a fost consultată cu privire la conținutul legii. Bineînțeles, este o lege necesară pentru comunitatea romă, dar trebuie modificată și îmbunătățită încât să reflecte cu adevărat o lege care să combată rasismul și discriminarea romilor din România...”

Folosirea termenului de “antițigănist” este profund greșită, deoarece legitimează utilizarea termenul “țigan” și anulează lupta de decenii pe care au purtat-o activiștii romi.”⁴⁷

Strategia națională pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură

În data de 13 mai 2021 s-a aprobat planul de acțiune publicat în Monitorul Oficial cu nr. 517/19.05.2021, al *Strategiei naționale pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură, aferentă perioadei 2021-2023*⁴⁸.

În cadrul acestui plan, Agenția Națională pentru Romi va dezvolta o metodologie unitară de identificare și raportare a incidentelor asociate xenofobiei, rasismului antirom, radicalizării și

⁴⁵ Interviu Marian Mandache – fost Director executiv Romani CRISS

⁴⁶ Interviu Costel Bercus – Președinte Asociația Centrul de Educație și Drepturile Omului

⁴⁷ <https://stiri.litoral.ro/legea-antitiganism-promulgata/?fbclid=IwAR1vZFYMVyJE2a9IJ1D9PRGUjYKYZ5whHiR9e0OKxdEpwfvCTuN8w9fXM>

⁴⁸ HOTĂRÂRE nr. 539 din 13 mai 2021 privind aprobarea *Strategiei naționale pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură, aferentă perioadei 2021-2023* disponibilă la <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/242371>.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).

Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

discursului instigator la ură care vizează comunitatea romă din România, pe baza sesizărilor primite din partea opiniei publice, presei și societății civile, care să includă defalcarea acestor incidente pe județe și localități.⁴⁹

În ultimul deceniu, pentru realizarea unor strategii și planuri pentru romi, dar și rapoartele făcute către Comisia Europeană arată o comunicare insuficientă dintre societatea civilă romă și instituțiile publice locale și centrale care îngreunează acțiunile de combatere a discursului instigator la ură și combaterea antisemitismului.⁵⁰

Având în vedere situația actuală, instituțiile de stat și cele europene ar trebui să dețină mecanisme mai puternice de monitorizare și implementare ale legislației naționale și internaționale privind combaterea discriminării la nivel național care se manifestă împotriva azilanților, străinilor, persoanelor de religie musulmană etc. Deși există aceste instituții europene care monitorizează respectarea drepturilor omului la nivel european (FRA, ECRI), acestea au mandate limitate, respectiv, de observatori.⁵¹

II.5. Mass-media și romii în perioada stării de alertă

Așa cum s-a prezentat și mai sus, odată cu declanșarea pandemiei de COVID-19, am asistat la o creștere a discursurilor instigatoare la ură⁵² împotriva comunității de romi: romii au fost prezentați ca vinovați de răspândirea virusului și cei care nu vor să respecte regulile impuse de autorități.⁵³ O serie de reportaje apărute, atât la principalele televiziuni, cât și în mediul online au avut un puternic caracter rasist, făcând legătura între răspândirea necontrolată a virusului și romi.⁵⁴

Faptul că romii au fost considerați țapii ispășitori ai răspândirii virusului COVID-19 a creat o stare de ură față de întreaga comunitate, iar reacțiile discriminatorii și mesajele rasiste față de romi nu au încetat să apară, acestea fiind promovate atât de televiziuni la ore de maximă audiență, cât și de

⁴⁹ Plan disponibil la: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/242373>

⁵⁰ Interviu Aurel Pandelea – activist rom

⁵¹ Interviu Costel Bercuș – președinte Asociația Centrul de Educație și Drepturile Omului

⁵² Discursul instigator la ură este folosit ca termen umbrelă pentru o gamă largă de comunicare cu conținut ostil, umilitor și violent. Potrivit Organizației Națiunilor Unite (ONU), **discursul instigator la ură** este: „**orice fel de comunicare orală, scrisă sau prin comportament, care atacă sau folosește un limbaj peiorativ sau discriminatoriu cu referire la o persoană sau un grup raportat la identitatea sa, cu alte cuvinte, pe baza religiei, etniei, naționalității, rasei, culorii pielii, descendenței, genului sau oricărui alt factor de identitate**” Vezi ONU, Strategia Națiunilor Unite și Planul de acțiune împotriva discursului instigator la ură, mai 2019, disponibil doar în limba engleză la adresa:

<https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>

⁵³ <http://www.crj.ro/minoritatea-roma-tap-ispasitor-in-vremea-pandemiei/>

⁵⁴ https://adevarul.ro/locale/pitesti/nunta-vremea-covid-19-politia-intervenit-intr-o-comunitate-romi-arges-opri-petrecerea-1_5e735f0d5163ec42710923c5/index.html

<https://stiriondene.fanatik.ro/nunta-cu-pestre-trei-sute-de-invitati-in-plina-epidemie-de-coronavirus-majoritatea-se-aflau-in-izolare-sau-carantina-petrecerea-a-fost-interrupta-de-mascati-video-18495740>

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).

Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

diferite persoane publice (ex: Fostul președinte, Traian Băsescu⁵⁵, deputatul Nicolae Bacalbașa⁵⁶, politologul Vladimir Tismăneanu⁵⁷)⁵⁸.

O situație deosebită a reprezentat-o cea a familiilor de romi din localitatea Țândărei, județul Ialomița, aceasta fiind prima localitate din România care a intrat în carantină totală. Televiziunile de știri prezente la fața locului au arătat desfășurările impresionante ale forțelor de ordine din trupele speciale care aparțin atât de Ministerul de Interne, cât și de Ministerul Apărării Naționale.⁵⁹ Autoritățile locale și reprezentanți ai Instituției Prefecturii au prezentat romii care s-au întors din străinătate ca fiind principala cauză de răspândire a virusului în comunitate.⁶⁰

În perioada 2019-2020, **Consiliul Național al Audiovizualului** a aplicat **18 sancțiuni** pentru încălcarea prevederilor legislației audiovizualului privind incitarea la ură, discriminare, xenofobie și defăimare.⁶¹

CNA este un organism administrativ care poate sancționa mass-media pentru conținut defăimător și care instigă la ură de natură xenofobă și rasială, în conformitate cu Legea Audiovizualului (Legea nr. 504/2002) și Codul audiovizualului, adoptat prin Decizia nr. 220 din 24 februarie 2011. Articolele 47 (1), (2) și (3) din Cod interzic difuzarea de conținut care incită la ură, discriminare și crime împotriva umanității, conținut rasist și conținut care denigrează un grup sau comunitate în funcție de sex, rasă, orientare sexuală, etnie, printre multe altele.

În urma analizei noastre, am identificat **5 decizii ale CNA în care actori din mass-media au fost sancționați în urma difuzării de conținut care a incitat la ură, discriminare și/ sau defăimarea romilor**⁶².

Deciziile privind romii au acoperit conținut care a denigrat comunitatea în contextul măsurilor de urgență din perioada pandemiei de COVID-19 și care a răspândit prejudecățile ce asociau romii cu criminalitatea pe fondul intervențiilor forțelor de ordine în mai multe comunități de romi.

Pentru a exemplifica, în cadrul unei emisiuni difuzate pe postul de televiziune România TV, un subiect de discuție a constatat în testarea pentru COVID-19 a unei comunități de romi din vestul țării. Unul dintre invitați, o personalitate politică cunoscută, Petre Roman, a comentat „Uitați... vreau să exprim... să

⁵⁵<https://www.mediafax.ro/justitie/traian-basescu-a-fost-amendat-de-cnccd-cu-6-000-de-lei-pentru-declaratiile-sale-despre-romi-19157887>

⁵⁶<https://magnanews.ro/2020/04/rasism-nicolae-bacalbașa-ii-face-pe-tigani-ciori-vinovati-de-infecțarea-romanilor-cu-covid-19/>

⁵⁷<https://www.hotnews.ro/stiri-esential-23978748-vladimir-tismaneanu-amendat-cnccd-pentru-postarea-ciorile-din-tandarei.htm>

⁵⁸ În toate cele trei cazuri, CNCD a sancționat faptele de discriminare cu amendă.

⁵⁹ <https://www.aktual24.ro/armata-intervine-si-in-tandarei-noul-focar-de-covid-19-al-romaniei-800-de-romi-sunt-tinuti-cu-forța-in-case/>

<https://www.g4media.ro/focar-de-infecție-cu-coronavirus-in-tandarei-ialomita-unde-800-de-localnici-intorsi-din-vestul-europei-sunt-paziti-de-armata-sa-nu-iasa-din-casa-orasul-e-celebru-pentru-clanurile-de-interlopi-care.html>

⁶⁰ <https://www.europafm.ro/ialomita-prefectul-propune-carantina-totala-la-tandarei/>

⁶¹ Aceste informații ne-au fost furnizate de CNA prin adresa nr. 1809RF/ 04.03.2021, venită ca răspuns la solicitarea de informații nr. 61/ 18.02.2021 a Centrului de Resurse Juridice.

⁶² Document de poziție și recomandări ale ACTEDO pentru combaterea discursului instigator la ură împotriva romilor și persoanelor LGBT+ din România; autori Iulia Pascu, Ioana Tuță, Alexandra Columban: <http://actedo.org/discursul-urii-2019-2020-document-pozitie/>, pag. 13.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).

Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

afirm ceea ce este opinia mea și convingerea mea și anume să fim conștienți că datorită acestor bande de țigani în Occident există o imagine proastă, rea despre România, există o percepție rea despre România... nu numai din cauza lor, dar în bună măsură din cauza acestor bande de țigani care jefuiesc, fură, comit acte de violență (...) dumneavoastră știți foarte bine ce importanță are imaginea și percepția..." (a se vedea Decizia Consiliului 339/2020)⁶³.

„Mass-media întotdeauna au legat infraționalitatea de etnia persoanelor, arătând petreceri luxoase ale unor familii de romi creând impresia că toți romii sunt bogăți, ceea ce induce un sentiment de ură din partea majoritarilor.”⁶⁴

Trebuie remarcat faptul că CNA a sancționat diferite canale TV (România TV, Realitatea Plus, Digi TV), demonstrând că acest tip de discurs nu se limitează la un singur canal media. Un aspect regretabil este că discursul incitator la ură nu a fost promovat doar de anumiți invitați, ci uneori a fost îmbrățișat în mod activ chiar și de către prezentatorii TV.⁶⁵

II.6 Concluzii și recomandări

- Excluziunea socială instituțională este o cauză majoră a discriminării romilor, prin menținerea unor decalaje sociale, iar efectele se manifestă la nivel social prin perpetuarea stereotipurilor alimentate de sărăcie și marginalizare; Lipsa unor politici publice care să combată, în general, sărăcia, duce la menținerea populației sărace în afara societății, iar cea mai afectată comunitate de sărăcie este cea romă;
- În ceea ce privește rasismul și efectele acestuia în România, acesta este un subiect inexistent în spațiul public. Nu se poate discuta despre incluziune și reducerea sărăciei, atâta timp cât nu se vorbește de existența rasismului în România, sărăcia fiind un efect al rasismului;
- Rasismul anti-rom este generat și perpetuat prin educația pe care copiii neromi o primesc în familie și în școală, prin aplicarea profund deficitară a legislației antidiscriminare de către autoritățile statului român și prin abordarea rasistă a mass-mediei;

Câteva recomandări:

Este necesară schimbarea atât a legislației privind antidiscriminarea care să conțină sancțiuni mai aspre, cât și a procedurilor de constatare și sancționare a faptelor de discriminare. De asemenea, se impune realizarea unei campanii de mediatizare mai puternică în mass-media, precum și pe rețelele de socializare a cazurilor în care s-au aplicat sancțiuni în ceea ce privește cazurile de discriminare, precum și de încălcare a Legii audiovizualului nr. 504/2002 în ceea ce privește discursul instigator la ură;

Identificarea tendințelor sociale în fenomenul discriminării, fiind nevoie de cercetări pentru a vedea care sunt aceste tendințe;

Creșterea rolului CNCD și CNA în ceea ce înseamnă prevenirea faptelor de discriminare, precum și a discursului instigator la ură; CNCD ar trebui să fie mai activ și mai vocal prin campanii în mass-media

⁶³ https://www.cna.ro/IMG/pdf/Dec339_som_Rom_TVsom-64_1b_65c_si_47-3_Cod.pdf (accesat la 12 mai 2021).

⁶⁴ Interviu cu Aurel Pandelea - activist rom, realizat luna mai 2021

⁶⁵ Idem 65

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).
Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

și mediul online, de asemenea, ar trebui să adopte un rol proactiv în educarea societății în lupta împotriva discriminării; de asemenea, numirea membrilor Consiliului Director atât la CNCD, cât și la CNA trebuie să aibă la bază exclusiv experiența și expertiza acestora, nu criteriul politic;

Statul român trebuie să ofere sprijin financiar prin diferite mecanisme organizațiilor de romi pentru acces la justiție a persoanelor lipsite de resurse financiare;

Este nevoie de un dialog structurat între organizațiile de romi și autoritățile de stat.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).
Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Capitolul III. Discriminarea romilor LGBTI+

III.1. Context

Până în prezent, nu există un studiu despre subiectul realităților romi LGBTI+. În timp ce au fost scrieri ample și dezbateri publice în privința incluziunii persoanelor romi, și câteva despre nevoile și vulnerabilitățile specifice ale persoanelor LGBTI+; persoanele romi LGBTI+ rămân încadrate într-un teritoriu predominant nefamiliar. Sperăm ca acest studiu să marcheze începutul unei tendințe în domeniul cercetării, al abordării proiectelor și al elaborării politicilor, astfel încât legislația și mecanismele statului să poată începe o mai bună abordare în privința cetățenilor romi LGBTI+, în egală măsură cu cetățenii ne-romi cis-hetero.

În ianuarie 2020, Comitetul consultativ pentru egalitatea de șanse între bărbați și femei a întocmit o „Opinie asupra intersecționalității în legislația egalității de gen, politicilor și practicilor” informând statele membre UE cu privire la nevoia abordărilor intersecționale la egalitatea de gen. Cităm o femeie de culoare lesbiană:

„[...] dezvoltarea unor politici de egalitate de gen cu o abordare intersecțională este predispusă a conduce către măsuri vizate și eficiente, luând în considerare situațiile diferite și nevoile grupurilor marginalizate și defavorizate într-un mod holistic. Nu există conceptul unei lupte bazate pe o problemă singulară, din moment ce noi nu trăim vieți unificate.”

Audre Lorde, activistă feministă în drepturile omului

Lipsa unei abordări intersecționale, adică menținerea barierelor structurale, vine împreună cu costuri economice imense pentru societate. Un studiu al Parlamentului European estimează că pierderea cuantificabilă în termeni economici (adică în termeni ai pierderii produsului intern brut și ai veniturilor fiscale) este estimată la 224-305 miliarde EUR și o pierdere a veniturilor fiscale de 88-110 miliarde EUR în relație cu ineficacitatea implementării naționale a Directivelor Egalității Rasiale și Egalității Angajării⁶⁶.

În final, este extrem de relevant în prezentul context faptul că, în ianuarie 2021, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dispus o decizie prin care a penalizat România pentru încălcarea drepturilor la intimitate și familie ale doi bărbați transgen⁶⁷. De asemenea, în decembrie 2020, Curtea Constituțională a României a declarat neconstituțional un proiect de lege care a trecut de Camera Deputaților în vara anului 2020, și apoi oprită în traseul către Senat de către Președintele României. Acest proiect de lege ar fi sancționat orice programe educaționale, publice sau private, care nu ar fi bazate pe abordarea binară și heteronormativă.

Aceste două decizii din partea unor curți superioare de justiție, una europeană, una națională, ne oferă speranță în comunitatea romă LGBTI+, speranța că autoritățile României vor respecta, într-un final,

⁶⁶ Vezi Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men, Opinion on Intersectionality in Gender Equality Laws, Policies and Practices, 2020, disponibilă doar în limba engleză la https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights/opinion_intersectionality_2020_en_0.pdf pg.3.

⁶⁷ A se vedea nota de subsol nr.22

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

obligațiile care decurg din Convenția Europeană a Drepturilor Omului⁶⁸ și din Convenția de la Istanbul⁶⁹, și de a se conforma cu obligația de a schimba practicile și mecanismele judiciare, medicale și educaționale pentru a acorda cetățenilor români de etnie romă și cetățenilor români de etnie romă aparținând LGBTI+ toate drepturile și protecțiile, fără discriminare, hărțuire și abuz rasist, homofob și transfob.

În prezentul capitol se abordează 3 secțiuni:

- Realități LGBTI+ și rome LGBTI+
- Observații în urma cercetării de surse secundare
- Recomandări pentru autoritățile publice și organizațiile comunitare

III.2. Realități LGBTI+ și rome LGBTI+ în România

O abordare intersecțională asupra discriminării este informată de conștientizarea faptului că identitățile sunt multilaterale, iar aceste laturi pot, în mod simultan, să fie factori discriminatori. Înainte de a prezenta statisticile și observațiile, vom expune niște concepte de bază folosite în timpul trainingurilor, webinarilor și altor activități din proiect.

Gen: În discuția despre egalitatea de gen, bărbații și femeile încă reprezintă singurele identități de gen luate în considerare de către majoritatea actorilor implicați în combaterea inegalității de gen, aceștia fiind fie instituții ale statului, fie legiuitori sau organizații neguvernamentale. Acest lucru este în detrimentul tuturor celorlalte identități de gen, de la femei transgen, bărbați transgen până la persoane non-binare. Genul ca element al identității și factor discriminator are un impact substanțial, adesea negativ, asupra vieților ne-romilor care se încadrează în spectrul larg al genului (gender-diverse), dar experiențele acestora sunt pur și simplu ignorate, omise. Educația de gen este esențială și este important faptul că trebuie să înceapă cu și de către autoritățile statului și alte părți interesate implicate în combaterea inegalității de gen și discriminării.

Egalitatea de gen se referă la toate genurile:

Dorim să subliniem faptul că organul de specialitate român pentru egalitate de gen (Agenția Națională pentru Egalitate de Șanse între Femei și Bărbați - ANES), precum și majoritatea covârșitoare a programelor de egalitate, a organizațiilor, profesioniștilor și activiștilor care vizează egalitatea de șanse în educație, ocuparea forței de muncă, accesul la sănătate etc., toate acestea trec constant cu vederea acel fapt esențial că egalitatea de gen se referă la persoane de toate genurile, nu doar la femei cis și bărbați cis.⁷⁰

⁶⁸ Disponibilă la https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf

⁶⁹ Disponibilă la <https://rm.coe.int/168046253e>

⁷⁰ Persoanele cisgender sunt bărbați și femei care se identifică cu genul care le-a fost atribuit la naștere, de obicei de către personalul medical care a asistat la naștere.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Considerăm că acest lucru este foarte îngrijorător, deoarece înseamnă că nevoile și drepturile cetățenilor români cu identități de gen sub umbrela trans (FTM⁷¹, MTF⁷², nonbinare, agender⁷³ și așa mai departe) sunt sistematic ignorate și încălcate. Diversitatea de gen este adesea folosită în mod greșit ca un termen care include bărbați, femei și minorități sexuale, perpetuând astfel o gravă confuzie între gen și sex. Diversitatea de gen înseamnă persoane cu genuri diferite, nu orientări diferite. ANES nu a inițiat, până în prezent, niciun program sau campanie pentru simpla recunoaștere a diversității de gen, iar în ceea ce privește reducerea decalajului de echitate pentru românii cu genuri diferite, nu se așteaptă ca ANES să le adreseze prea curând. Orice activitate în acest sens se află încă la un număr foarte mic de organizații din România (MozaiQ, ACCEPT, EquivoX, Identity Education, Rise Out, Pride Romania), niciuna dintre ele nu este finanțată de statul român sau de donatori români. Organizațiile și inițiativele feministe integrează rareori conștientizarea diversității de gen în programele lor, discursul lor gravitează încă în jurul patriarhatului ca fiind cauza principală a opresiunii femeilor etc. Deși este, desigur, o chestiune foarte importantă, atâta timp cât nu abordăm problema echității de gen pentru toate genurile, patriarhatul va prevala.

În decembrie 2020, Curtea Constituțională a României a decis că modificarea Legii nr. 1/2011 (Legea Educației Naționale), propusă în luna iulie a aceluiași an și chiar adoptată în una dintre camerele Parlamentului, este neconstituțională. Această modificare ar fi făcut ca orice mențiune a identității de gen să fie ilegală în toate instituțiile de învățământ, de la grădinițe până la universitate. În esență, acest lucru ar fi făcut ca (a vorbi despre) a fi persoană transgender și a revendica orice drepturi ale persoanelor transgender, să fie ilegal. Hotărârea acestei instanțe din România este un reper pozitiv, care, sperăm, marchează începutul în care autoritățile și toate organizațiile pentru egalitatea de gen vor aborda în sfârșit diversitatea de gen în mod corect și etc.

În calitate de co-semnatar al Convenției Europene a Drepturilor Omului și al Convenției de la Istanbul, pentru a menționa doar două dintre cadrele cheie în această discuție, România trebuie să înceapă în sfârșit să își alinieze legile, agențiile și practicile cu toate principiile pe care a garantat că le susține, iar acest lucru înseamnă să abordeze toate genurile în mod egal atunci când abordează inegalitățile și inechitățile de gen.

Orientare: Sunt trei aspecte-cheie în discuția despre orientare și doar una dintre ele este frecvent menționată, și anume orientarea sexuală. Dar, pe lângă orientarea sexuală, o persoană are, de asemenea, o anumită orientare romantică, și din aceasta provine modul în care acea persoană își proiectează și dorește posibilitatea unei familii. Astfel, orientarea se regăsește prin prisma a trei aspecte: sexual, romantic, viziune asupra relațiilor și familiei. Persoanele lesbiene, gay, bisexuale, asexuale sau aromantice în România nu beneficiază de aceeași siguranță/protecție precum românii heterosexuali când se afișează cu un partener în spațiile publice, dar nici de aceleași oportunități de a aplica pentru credite destinate cuplurilor tinere, etc. De asemenea, creșterea într-o societate, sistem educațional și familie homofobă înseamnă adeseori ascunderea sinelui adevărat, precum și înstrăinare și probleme de sănătate.

Intersecționalitate: O abordare intersecțională asupra discriminării este determinată de conștientizarea faptului că identitățile sunt multilaterale, iar aceste laturi pot, în mod simultan, să fie factori discriminatorii. Etnia, identitatea de gen, statutul social-economic, educația formală, orientarea

⁷¹ Bărbați cărora li s-a atribuit sexul feminin la naștere, au fost crescuți ca fete și au trăit ca "femei" în societate, până la un anumit moment al vieții lor.

⁷² Femeile cărora li s-a atribuit sexul masculin la naștere, au fost crescute ca băieți și au trăit ca "bărbați" în societate, până la un anumit moment al vieții lor.

⁷³ Persoanele nonbinare nu-și definesc genul în raport cu binariul de gen (bărbați-femei), ci în afara acestuia. Persoanele agender nu se consideră pe ele însele ca având un gen.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).

Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

romantică și/sau sexuală, statusul familiei (căsătorit, divorțat, minor instituționalizat), abilitate fizică, sănătate mintală, religie, reședință (acte de identificare, statut de migrant) – toate acestea pot fi esențiale pentru identitatea unei persoane, sau identitate percepută, precum și factori pe baza cărora persoanele să fie discriminate care pot conduce la discriminare.

„Stereotipurile trăiesc în minte, în timp ce prejudecata vine din stomac.”

Un stereotip este un instrument cognitiv, un instrument de procesare al informației, inscripționat în cortex prin repetiție – nu repetiția unei anumite experiențe, dar, mai degrabă, a unei anumite imagini (idei/clișeu) reiterat de majoritatea persoanelor din cercul nostru, precum și de către mass-media, profesori, acțiuni ale autorităților forțelor de ordine etc. Deși stereotipul este o generalizare care deseori nu este bazată pe o experiență directă, constituie totuși un subiect pe care o persoană este dispusă să îl discute/dezbată când este provocată etc. În cazul prejudecății, persoana nu gândește, ci simte: dezgust, frică irațională, furie etc. Reacția este instantă și complet irațională. Discutarea sau dezbateră prejudecăților vor fi percepute ca un atac, având ca efect doar consolidarea acestor prejudecăți.

Stereotipurile acceptate tacit pot genera prejudecăți. În vreme ce stereotipurile pot fi pozitive și negative, prejudecata este invariabil negativă. Astfel, stereotipul, prejudecata și discriminarea sunt interconectate. Prin educație, norme sociale și practici instituționale adecvate, oamenii pot învăța să își examineze și monitorizeze răspunsurile și reacțiile/comportamentul față de persoane aparținând unor categorii percepute, în general, drept inferioare „murdar” SAU superioare „sfânt” etc.

Rezultatele sondajului

În lunile martie-aprilie ale anului 2021, în cadrul proiectului, a fost efectuat un sondaj online în legătură cu experiențe ale discriminării, în calitate de victime sau martori. A răspuns un număr de 215 persoane, dintre care 62% se identifică drept LGBTI+. Este important de menționat că 158 din cei 215 de respondenți (**73.5%**) s-au identificat fie drept romi, fie LGBTI+ sau ambele; un număr de **14 respondenți** au fost **romi LGBTI+**.

Din totalul participanților, 172 de persoane au răspuns afirmativ la întrebarea dacă au fost vreodată discriminate. Observațiile noastre în cele ce urmează se vor axa, în principal, pe experiențele celor care au declarat că au trecut prin experiențe de discriminare, fără a defalca pe etnie și/ sau apartenența la comunitatea LGBTI+ pe care le-au declarat respondenții. Sondajul nu a fost conceput pentru evidențe statistice (acesta fiind, evident, nereprezentativ statistic), ci pentru a completa analiza de nevoi a persoanelor rome (și) LGBTI+, dincolo de participanții direcți la proiect, completând astfel cercetarea calitativă.

Niște descoperiri care sunt extrem de alarmante și care impun cu necesitate ca în abordarea programelor să se integreze conștientizarea acestor răspunsuri:

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

- Cincizeci și unu (51) de persoane din cele 173 care au răspuns la întrebarea „Pe ce bază a fost aplicată discriminarea” au indicat un singur criteriu drept motiv al discriminării, respectiv orientare sexuală (17 răspunsuri), etnie (15 răspunsuri), sex (6 răspunsuri), identitate de gen (2 răspunsuri), religie (2 răspunsuri) și altele/ neprecizat (6 răspunsuri). Majoritatea covârșitoare de 121 de răspunsuri, respectiv 70% dintre respondenți **au indicat doi sau mai mulți factori de discriminare**, în diverse asocieri de etnie, orientare sexuală, culoare a pielii, vârstă, stare financiară, sex etc., iar 29 de persoane au și precizat că au fost **”mai multe motive în același timp”**.
- 63% dintre cei 173 de respondenți au indicat **școala/facultatea drept mediul în care au loc acte de discriminare**. Acest lucru indică nivele înalte și alarmante ale homofobiei, transfobiei și rasismului structural din sistemul educațional. De asemenea, 40% din respondenți au fost discriminați de către profesori.
- Al doilea cel mai menționat mediu drept loc al discriminării/ hărțuirii este **pe stradă și/sau transport public**. Acest lucru evidențiază un nivel ridicat al acceptării sociale în privința comportamentului rasist, homofob și transfob, precum și lipsa preocupării sau efortului din partea autorităților de ordine publică.
- Discursul instigator la ură și acțiuni motivate de ură sunt la un nivel foarte ridicat: 90% din respondenți au fost supuși unui limbaj umilitor și insultător, 52% au fost supuși la bullying și hărțuire, și 49% la amenințări sau intimidare. Incidența ridicată la aceste tipuri de comportament înseamnă că persoanele rome (și) LGBTI+ sunt mai expuse abuzului și atacurilor, care au un impact negativ asupra vieții lor personale, academice și profesionale.

Jurnalistul Andrei Popoviciu de la Are We Europe a documentat viețile persoanelor rome LGBTI+ în România pentru ediția queer a AreWeEurope (iunie, 2021) și pentru această ediție a intervievat persoane rome LGBTI+ aflate în diferite etape ale vieții. Recent întors în România după terminarea studiilor (a locuit în Marea Britanie și Franța timp de 6 ani), dl Popoviciu a observat o îmbunătățire cu privire la vizibilitatea persoanelor rome LGBTI+, precum și pași importanți către împuternicirea persoanelor rome LGBTI+: Două Pupeze Negre este un proiect înființat de către activistx romx non-binarx și se concentrează asupra nevoilor speciale și puterii din a fi romx și queer⁷⁴.

Asistentul social, I. Pinzariu (Zamfi), nu împărtășește același optimism. Perspectiva sa, în calitate de persoană trans profesionistă în munca pentru reducerea riscurilor, precum și organizare comunitară în comunitatea trans, este că nivelul de împuternicire în rândul persoanelor rome și LGBTI+ rămâne foarte scăzut. Precaritatea reprezintă norma și nu excepția. Accesul la studii și calificări, sănătatea, angajarea și locuința sunt prevalente pe lista sa cu obiective pentru clienții LGB+, transgen și romi queer. Angajații serviciilor publice rămân, în mare parte, ignoranți în legătură cu concepte-cheie, cum ar fi gen/ sex, tranziție legală sau medicală, binar/ non-binar sau alte identități de gen nonconformiste. Homofobia, transfobia și rasismul continuă să influențeze serviciul și interacțiunea angajaților

⁷⁴ Proiectul Două pupeze negre a fost sprijinit în cadrul INTERSECT pentru o perioadă de câteva luni ca parte a campaniei antidiscriminare de la nivel local axată pe combaterea discriminării persoanelor rome (și) LGBTI+. Mai multe informații la <https://www.mozaiqlgbt.ro/2021/02/doua-pupeze-negre/> și <https://www.facebook.com/Dou%C4%83-pupeze-negre-108335394195910>.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

serviciilor publice în relație cu cetățenii LGB+, transgen și romi. Umilirea și agresiunea din partea unor autorități, inclusiv poliția, sunt, în continuare, întâmplări frecvente.

Actorul și activistul rom Andrei Șerban, un aliat LGBTI+, este, de asemenea, un profesionist care lucrează atât cu persoane rome, cât și cu persoane queer. Piesele d-lui Șerban, scrise și regizate în colaborare cu colectivul său intersecțional rom-queer, prezintă probleme-cheie care afectează viețile persoanelor rome și/sau gay și/sau transgen din România. Intervievat pe subiectul conștientizării intersecționalității și abordări ale intersecționalității pentru combaterea discriminării care au avut succes, dl Șerban a observat că conștientizarea intersecționalității rămâne, în mare parte, o discuție purtată în vestul Europei, în România fiind restricționată la feminism, feminism radical și cercurile queer (organizații neguvernamentale, publicații, colective de artiști și activiști). Până când profesorii, doctorii, autoritățile statului, legiuitorii și angajații serviciului public sunt formați și monitorizați pentru conștientizarea (respectării) drepturilor persoanelor rome și LGBTI+, incluziunea și echitatea socială vor rămâne țeluri îndepărtate. Instituțiile precum CNA și CNCD au fost indicate de către Dl Șerban ca simple organisme cosmetizate prin care autoritățile scapă de obligația de a adresa rasismul, homofobia și transfobia structurale.

„Statul trebuie să înceapă discuția despre incluziune și respect, deoarece cetățenii romi și LGBTI+ nu beneficiază de același nivel de respect, siguranță și oportunități pentru o viață mai bună, față de concetățenii ne-romi și non-queer!”

În final, un profesor rom, aliat LGBTI+, intervievat pentru acest studiu pe subiectul integrării în curriculum și în traininguri pentru profesori a conștientizării intersecționalității a răspuns că nu există incluziune încă, și că lucrurile ar sta altfel dacă, într-adevăr, ar fi existat o preocupare minimală pentru înțelegerea identității de gen, istoriei și culturii rome sau importanța orientărilor sexuale și romantice în structuri sociale și profesionale. Dacă aceste lucruri ar fi incluse în traininguri pentru profesori, ar coroda substanțial rasismul și homofobia/transfobia structurale din sistemul educațional. Astfel, ar putea conduce la o prezență mai bună a persoanelor rome și LGBTI+ în materialele școlare și manuale.

„Problema principală este că vorbitul despre orice legat de sexualitate, mai ales din punct de vedere gay sau lesbian, este absolut tabu. De asemenea, cancelaria profesorilor este plină cu glume rasiste, homofobe și transfobe în timpul pauzelor, și nimeni nu sesizează că sunt nepotrivite.”

III.3. Cercetări de surse secundare

Până în prezent, nu am identificat niciun fel de sondaj, studii academice sau rapoarte formale care să documenteze viețile romilor LGBTI+ din România. Rapoartele și studiile pe care le-am găsit discută ori persoanele rome exclusiv, ori doar experiențele, problemele și nevoile LGBTI+. Intersecționalitatea este un subiect care a penetrat mediul academic și al proiectelor din România, dar este încă limitată doar la femei (și cu pași timizi inclusiv în acea direcție). Am întâmpinat contribuții relevante pentru discuția experiențelor femeilor rome, dar niciuna despre femeile rome lesbiene - și, desigur, nimic despre bărbații romi gay, de exemplu.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

În această secțiune, ne vom concentra, în principal, pe informația furnizată de CNCD și CNA ca răspuns pentru INTERSECT la solicitările în baza Legii nr. 544/2001. Consilierul juridic al MozaiQ, avocat pe drepturile omului și dreptul muncii, Anca Vătășoiu, discută deciziile CNCD din 2019-2020, cu o atenție sporită asupra celor care implică discriminarea persoanelor LGBTI+.

CNCD – Tipologie petiții admise

Această secțiune include o scurtă analiză a hotărârilor CNCD emise în perioada 2019-2020, respectiv hotărârile care constată săvârșirea unei fapte de discriminare pe criteriul orientării sexuale.

Pentru perioada 2019-2020, au fost identificate un număr de 6 (șase) hotărâri CNCD⁷⁵ în care s-a reținut săvârșirea de fapte contravenționale prevăzute de OG nr. 137/2000 în legătură cu persoane din comunitatea LGBTI+. În sumar, au fost sancționate următoarele încălcări:

- a) fapte de discriminare manifestate prin limbaj care conduce la instigarea la ură

În acest context, este exprimată în mod constant opinia CNCD cu privire la limitele libertății de exprimare. În acord cu jurisprudența CEDO, CNCD reține că libertatea de exprimare nu este un drept absolut, exercitarea sa putând fi îngăduită pentru protejarea demnității persoanei.

Se confirmă practica CNCD în sensul că apelativele care care prin ele însele sunt ofensatoare și au conotație negativă, utilizate în mod conștient cu scopul de a înjosi/umili, reprezintă un limbaj cu efecte discriminatorii asupra comunității române și a comunității LGBTI+.

De asemenea, este analizată sfera de aplicare a noțiunii de “spațiu public”, sens în care CNCD stabilește că e-mail-ul unei instituții de învățământ nu ține de sfera privată, fiind vorba despre o casuță poștală pe care școala o utilizează în desfășurarea și organizarea activității administrative și didactice la care au acces un număr mare de profesori. Astfel, remarcile homofobe și xenofobe au fost percepute în mod direct de alte persoane, în același timp fiind inadmisibil ca un cadru didactic să își exprime propriile idei preconcepute referitoare la o categorie de persoane, într-o formă care a depășit sfera privată și a pătruns în sfera publică.

- b) fapte de discriminare directă manifestate prin refuzul unui supermarket de a acorda unui cuplu gay dreptul de a participa la o campanie promoțională

Se recunoaște, astfel, dreptul unei persoane sau al unui grup de persoane de a accesa în mod nediscriminatoriu anumite facilități de natură comercială, chiar dacă acestea nu sunt prevăzute în mod

⁷⁵ Hotărârile incluse în această analiză sunt exclusiv cele indicate de CNCD drept hotărârile emise în perioada 2019-2020 prin care s-au constatat săvârșirea unei fapte de discriminare pe criteriul etniei și al orientării sexuale, prin adresa nr. 2174/22.03.2021 ca răspuns la solicitarea de informații nr. 60/18.02.2021, respectiv revenirea pentru clarificări și completări nr. 97/17.03.2021 depuse de Centrul de Resurse Juridice. La cele 5 hotărâri indicate de CNCD cu referire la criteriul orientării sexuale am inclus-o și pe a 6-a, identificată în urma analizei tuturor hotărârilor CNCD din 2020. Aceasta constată că a spectele sesizate (*afirmațiile făcute de către partea reclamată cu privire la persoanele de etnie romă și de orientare sexuală LGBTIQI+*) intră sub incidența prevederilor art. 2 alin.1, art. 2 alin. 6 și art. 15 din O.G. nr. 137/2000 art. 2 alin.1, art. 2 alin. 6 și art. 15 din O.G. nr. 137/2000. Din păcate, această hotărâre nu a fost indicată în răspunsurile CNCD nici la discriminare multiplă, nici la celelalte două criterii, fiind încadrată la hotărârile din 2020, dar nu și cuantificată din altă perspectivă decât anul emiterii hotărârii.

expres în legislație. Se remarcă, de asemenea, optica CNCD în sensul sancționării unei interpretări restrictive a noțiunii de cuplu de către contravenient, în sensul definirii acestuia ca pereche formată din persoane de sex opus. Opinia este importantă în contextul în care legislația civilă nu recunoaște în mod expres parteneriatul civil între persoane de același sex.

- c) manifestarea unui tratament diferențiat, discriminatoriu, în sensul împiedicării desfășurării unui eveniment pe criteriul orientării sexuale a unora dintre participanți
- d) restrângerea accesului într-un loc public și a dreptului la demnitate pe baza criteriului orientării sexuale.

Sancțiuni

Sancțiunile au fost împărțite: avertismentul - în 3 (trei) dintre cazuri -, iar amenzi aplicate în celelalte 3 (trei) cazuri sunt la limita inferioară a marjelor prevăzute de OG nr. 137/2000 (ex. 1.000, respectiv 2.000 RON). Modalitatea de alegere a sancțiunilor contravenționale aplicate indică un grad de toleranță relativ ridicat al CNCD față de faptele de discriminare constatate și sancționate. Astfel, cu toate că CNCD identifică săvârșirea unor fapte de discriminare a persoanelor LGBTI+ și încălcarea dispozițiilor OG nr. 137/2000, sancționarea acestora doar cu avertisment diluează în mod semnificativ efectele hotărârilor CNCD pe următoarele paliere:

- i) la nivelul persoanelor sancționate – în absența unui impact pecuniar asupra patrimoniului, contravenientul nu va resimți în mod concret efectele sancționării, cu consecința neîndeplinirii rolului punitiv, dar nici al celui preventiv, neexistând nicio pârghie concretă prin care contravenientul să fie determinat a nu mai repeta comportamentul sancționat
- ii) la nivel social individual – nu se realizează rolul de prevenire a săvârșirii de fapte antisociale de către alte persoane, prin raportare la exemplul contravenientului sancționat; prin aplicarea de sancțiuni mult prea blânde nu se poate descuraja comportamentul contravențional al altor membri ai societății
- iii) la nivel social macro – se ratează protejarea veritabilă a valorilor sociale avute în vedere de OG nr. 137/2000, nefiind transmisă în mod corect importanța vitală a respectării unor drepturi fundamentale precum libertatea de exprimare, demnitatea umană, viața privată etc. De asemenea, se menține o stare de insecuritate, temere în cadrul comunității LGBTI+ care poate considera că protecția oferită de legislație este una strict teoretică, autoritățile competente ale statului neasumându-și în mod real rolul de a proteja valorile sociale și drepturile fundamentale ale tuturor cetățenilor.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Recomandări pentru CNCD

A fost identificată o manieră de analizare și motivare a hotărârilor tip sablon, cu reținerea mecanică a situației de fapt și aplicarea neparticularizată în mod veritabil a unor principii și soluții etalon ale CEDO, respectiv a textelor de lege aplicabile în cauză.

În acest context, este recomandabilă dezvoltarea aplicată a motivării soluției pronunțate, prin raportare la elementele particulare ale fiecărui caz în parte, a probatorului administrat și a punctelor de vedere exprimate de părți.

De asemenea, este recomandabilă aplicarea de sancțiuni mai severe (ex: amenzi individualizate spre limita maximă prevăzută de lege) pentru a asigura îndeplinirea funcțiilor punitivă și preventivă specifice sancțiunilor contravenționale și, în cele din urmă, descurajarea comportamentelor discriminatorii și modelarea societății în sensul respectării drepturilor fundamentale ale membrilor comunității LGBTI+.

CNA

Așa cum se menționa în capitolul anterior, în perioada 2019-2020, **Consiliul Național al Audiovizualului** a aplicat 18 sancțiuni pentru încălcarea prevederilor legislației audiovizualului privind incitarea la ură, discriminare, xenofobie și defăimare. Dintre acestea, am identificat **5 decizii ale CNA în care actori din mass-media au fost sancționați în urma difuzării de conținut care a incitat la ură, discriminare și/ sau defăimarea romilor, dar nu există nicio decizie, pentru perioada analizată, cu privire la conținut asemănător vizând persoanele LGBTI+**⁷⁶.

Alte instituții publice și poziții luate de acestea pe subiectul intersecționalității ca abordări necesare în combaterea discriminării persoanelor rome și/sau LGBTI+ în România.

S-au transmis, către **Ministerul Afacerilor Interne (MAI)**, **Ministerul Educației Naționale (MEN)**, **Ministerul Justiției (MJ)**, **Ministerul Sănătății (MS)** și **Agencia Națională Pentru Romi (ANR)** solicitări de informații privind inițiative, programe sau acțiuni pe care le derulează, din prisma mandatelor fiecărei instituții în parte, cu privire la nediscriminarea persoanelor rome LGBTI+ sau cu referire la discriminarea multiplă sau discriminarea intersecțională (pe baza criteriilor de etnie, orientare sexuală și/ sau identitate de gen).

În mod nesurprinzător, niciuna dintre instituțiile vizate nu are ceva specific privind persoanele rome LGBTI+ sau discriminarea intersecțională.

Răspunsul Ministerul Educației⁷⁷ nu aduce niciun fel de informație nouă, exceptând confirmarea că nu are o aplecare către protejarea copiilor care aparțin grupurilor celor mai vulnerabile și nici o înțelegere

⁷⁶ Document de poziție și recomandări ale ACTEDO pentru combaterea discursului instigator la ură împotriva romilor și persoanelor LGBT+ din România; autori Iulia Pascu, Ioana Tuță, Alexandra Columban, disponibil la <http://actedo.org/discursul-urii-2019-2020-document-pozitie/>, pag 13.

⁷⁷ Răspuns MEN la solicitarea CRJ nr. înregistrare 91/BCC/14.06.2021.

a fenomenului discriminării și a consecințelor acestuia, prin afirmația că „nu centralizează date privind etnia elevilor sau apartenența la comunitatea LGBTI+, dimpotrivă, în scopul combaterii discriminării de orice natură a fost adoptat [Ordinul de ministru nr. 6.134/2016 privind interzicerea segregării școlare în unitățile de învățământ preuniversitar care constituie, în prezent, cadrul legal ce grupează și previne, într-o manieră mai cuprinzătoare, fenomenele de segregare școlară](#)⁷⁸”.

MAI⁷⁹ (după cum se menționează și în capitolul de mai sus unde s-a făcut și o analiză în paralel cu documentarea cazurilor de violență împotriva romilor) enumeră o serie de activități de formare pe diverse teme, precizând că instruirea polițiștilor cuprinde, atât în componenta de pregătire generală, cât și în cea specializată, conținuturi privind abordarea cazurilor de violență rasistă și homo/transfobă. Include și faptul că la nivelul Institutului de Studii pentru Ordine Publică se va relua, din anul 2021-2022, stagiul de pregătire privind “Prevenirea și combaterea tuturor formelor de discriminare”, care acoperă aspecte diverse, printre care și noțiuni introductive legate de LGBT.

Ministerul Justiției⁸⁰ listează câteva proiecte de formare pentru judecători, cu privire la comunitatea romă, derulate de Consiliul Superior al Magistraturii (ne-a atras atenția, în mod negativ, o activitate din cadrul proiectului “Formarea profesională și consolidarea capacității la nivelul sistemului judiciar”, respectiv “va fi realizat un ghid privind executarea hotărârilor penale, avându-se în vedere și particularitățile populației de etnie romă”) și alte câteva proiecte implementate de Administrația Națională a Penitenciarelor care ar viza și persoane de etnie romă – precizăm însă că denumirea unora dintre ele sau prezentarea lor ridică semne de întrebare cu privire la conținutul nediscriminatoriu (ex: proiect “Îmbunătățirea serviciilor corecționale în România prin implementarea principiului normalității”).

Ministerul Sănătății re-affirmă angajamentul statului român de a nu discrimina în accesarea dreptului la sănătate și menționează un apel de proiecte aflat în desfășurare, cu denumirea “Îmbunătățirea accesului la serviciile de sănătate în special pentru grupurile vulnerabile, inclusiv romii”⁸¹.

ANR își asumă o conștientizare recentă a subiectului discriminării multiple și intersecționale (etnie/orientare sexuală/ identitate de gen), chiar dacă nu are programe specifice pentru romii LGBTI+, și menționează **Strategia națională de incluziune** a romilor pentru perioada 2021-2027⁸². Cu ultimul text disponibil în draft la noiembrie 2020⁸³, Strategia are o mențiune relevantă pentru problematica abordată în acest studiu, cu privire la combaterea atitudinilor anti-rome și consolidarea legislației anti-discriminare, respectiv “Consolidarea legislației pentru abordarea eficace a discriminării multiple/intersecționale în practica juridică a CNCD și creșterea caracterului disuasiv al sancțiunilor

⁷⁸ Pentru mai multe informații despre discriminarea elevilor romi și LGBTI+, vezi studiul Centrul de Resurse Juridice, [Nediscriminarea în educație. O analiză a situației actuale din perspectiva nediscriminării în mai multe sectoare ale sistemului educațional românesc](#), 2020.

⁷⁹ Conform răspunsului Ministerului Afacerilor Interne – Direcția Informare și Relații Publice nr. 1731122/24.06.2021, urmare a cererii CRJ cu nr. de ieșire 188/11.06.2021.

⁸⁰ Răspuns MJ nr. 58287 din 24.06.2021 la solicitarea CRJ nr.190/ 11.06.2021

⁸¹ Răspuns MS nr. 580 din 29.06.2021 la solicitarea CRJ nr. 191/ 11.06.2021

⁸² Răspuns ANR nr. 1051 din 08.07.2021 la solicitarea CRJ nr. 187/ 11.06.2021

⁸³ Disponibil aici - http://sgglegis.gov.ro/legislativ/docs/2020/11/152nftks6zbd3vpw8_jr.pdf

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).
Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

aplicate în cazuri de discriminare multiplă”. În planul de măsuri aferent strategiei⁸⁴, se prevăd două măsuri: 2.5. Încorporarea prevederilor legislației anti-discriminare în documentele interne ale angajatorilor publici și privați, a elementelor de discriminare rasială, multiplă, intersecțională; 2.6. Crearea unui instrument de diseminare a practicilor pozitive ale angajatorilor publici și private în domeniul combaterii discriminării rasiale, multiple, intersecționale”.

ANR amintește de Recomandarea Consiliului Uniunii Europene din 12 martie 2021 privind egalitatea, incluziunea și participarea romilor⁸⁵ care precizează:

”Atunci când se vizează populația romă, este important să se recunoască nevoile specifice sau vulnerabilitățile anumitor grupuri (11), inclusiv ale femeilor de etnie romă, ale tinerilor de etnie romă, ale copiilor de etnie romă, **ale persoanelor LGBTI de etnie romă**, ale persoanelor în vârstă de etnie romă, ale romilor cu handicap, ale romilor care sunt resortisanți ai țărilor terțe sau apatrizi și ale romilor mobili din UE. Prin urmare, prezenta recomandare ține seama de importanța abordării discriminării multiple⁸⁶. Aceasta propune măsuri menite să asigure o mai bună protecție și incluziune a copiilor romi, care sunt deosebit de expuși discriminării și segregării”.

Cât și

”2. Statele membre ar trebui să își intensifice eforturile pentru adoptarea și punerea în aplicare a unor măsuri de promovare a egalității și pentru prevenirea și combaterea eficace a discriminării, a atitudinilor antirome și a excluziunii sociale și economice, precum și a cauzelor profunde ale acestora. Aceste eforturi ar trebui să includă măsuri precum: c)măsuri de combatere a discriminării multiple și structurale⁸⁷ a romilor și, în special, a femeilor de etnie romă, a tinerilor de etnie romă, a copiilor de etnie romă și a persoanelor LGBTI de etnie romă, a persoanelor în vârstă de etnie romă, a romilor cu handicap, a romilor apatrizi și a romilor mobili din UE .”

⁸⁴ Măsuri specifice: Combaterii discriminării, a discursului urii și atitudinilor antirome generatoare de discurs incitator la ura, disponibil la http://sgglegis.gov.ro/legislativ/docs/2020/11/82xq_g4p0s1dhzrtn65y.pdf

⁸⁵ Disponibilă la [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021H0319\(01\)&from=RO](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021H0319(01)&from=RO)

⁸⁶ În notă de subsol nr.12, Recomandarea definește discriminarea multiplă: ” Expresia „discriminare multiplă” este utilizată ca o noțiune generală pentru toate cazurile de discriminare bazată pe mai multe motive de discriminare și care se manifestă în două moduri posibile. Acestea pot lua forma „discriminării cumulative”, în care discriminarea are la bază mai multe motive de discriminare care acționează separat, și cea a „discriminării intersecționale”, în care două sau mai multe motive de discriminare acționează și interacționează între ele în așa fel încât sunt inseparabile sau inextricabile. Combaterea discriminării multiple. Practici, politici și legislație. Raport al Comisiei Europene (2007). Multiple Discrimination in EU Law: Opportunities for Legal Responses to Intersectional Gender Discrimination (Discriminarea multiplă în legislația UE: oportunități pentru răspunsuri juridice la discriminarea de gen intersecțională). Rețeaua europeană de experți juridici în domeniul egalității de gen. Comisia Europeană (2009)”.

⁸⁷ Definită în Recomandare, în notă de subsol nr.18: ” Discriminarea sistemică sau structurală este înțelesă ca fiind evidentă în inegalitățile care rezultă din legislație, politică și practică, nu prin intenție, ci ca rezultat al unei serii de factori instituționali implicați în elaborarea, punerea în aplicare și revizuirea legislației, a politicilor și a practicilor. Roma and Traveller Inclusion: Towards a new EU Framework, Learning from the work of equality bodies, Equinet Perspective, iunie 2020”

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).

Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Strategii la nivel european

La finele lui 2020, Uniunea Europeană a adoptat propria **Strategie privind egalitatea pentru persoanele LGBTIQ 2020-2025**⁸⁸, prin care propune Statelor Membre reducerea discriminării și garantarea siguranței și drepturilor fundamentale ale persoanelor LGBTI în întreg spațiul, prin adoptarea unor măsuri legislative la nivel european și le încurajează să elaboreze și să pună în aplicare, la nivel național, planurile de acțiune menționate în strategie. Strategia propune o viziune intersecțională în analiza realităților comunității LGBTIQ în domenii cheie ca sănătatea, educația, și pune accent inclusiv la nivel de finanțare, încurajând finanțarea proiectelor cu o abordare intersecțională.⁸⁹ Guvernul României nu a anunțat public demararea unui astfel de demers de consultare publică cu partenerii sociali. Este pentru prima dată când, la nivelul UE se recunoaște, din punct de vedere politic și legislativ și se propune un amplu dialog între instituțiile europene și internaționale, statele membre, organizațiile societății civile și partenerii sociali pe marginea problematicii reprezentate de minoritățile sexuale, care să țină seama și de aspectele de intersecționalitate.

Tot la nivelul Uniunii Europene, a fost adoptat, în martie 2021, un nou **Cadru Strategic al UE pentru egalitatea, incluziunea și participarea romilor, perioada 2020-2030**, document propus de Comisia Europeană în octombrie 2020 (COM(2020) 620 final)⁹⁰. Acesta prevede o serie de recomandări pentru Statele Membre, de încorporare a incluziunii sociale a romilor în politicile naționale. Totodată, îndeamnă Statele Membre să reflecteze la diversitatea existentă în rândul romilor, printr-o **abordare intersecțională**⁹¹, ținând seama cum diferitele aspecte ale identității se pot combina pentru a accentua discriminarea.

III.4. Concluzii și recomandări

Consultările cu comunitatea și evaluările nevoilor persoanelor romi LGBTI+, cât și atelierile de lucru de la debutul proiectului INTERSECT au atras peste 100 de tineri romi (și) LGBTI+. Interesul în învățarea proiectelor de campanie și implicarea în comunitate a fost foarte ridicat. Principalele probleme pe care participanții le-au împărtășit la consultările din comunitate și la alte evenimente sociale, de către sau pentru comunitatea romă LGBTI+, sunt următoarele:

- Stigmatizare sau stigmatizare internalizată pentru a fi atât rom, cât și LGBTI+

⁸⁸ Disponibil la <https://www.mozaiqlgbt.ro/intersect/>.

⁸⁹ Comisia Europeană folosește, în documentul menționat, o definiție a intersecționalității dată de Institutul European pentru Egalitatea de Gen ca un „instrument analitic pentru studierea, înțelegerea și răspunsul la modalitățile prin care sexul și genul se intersectează cu alte caracteristici / identități personale și modul în care aceste intersecții contribuie la experiențe unice de discriminare”. Detalii <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0698&from=EN>

⁹⁰ Cadru Strategic al UE pentru egalitatea, incluziunea și participarea romilor, perioada 2020-2030, {SWD(2020) 530 final}, disponibil, în limba engleză, la https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9a007e7e-08ad-11eb-a511-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

⁹¹ „Este nevoie de o abordare intersecțională, sensibilă la combinația etniei cu alte aspecte ale identității și modalitățile prin care astfel de intersecții contribuie la experiențe unice ale discriminare” (pg. 2)

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).
Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

- Discriminare și agresiune în școală, în public și în propriile familii pe motivul apartenenței la comunitatea romă LGBTI+
- Acces îngreunat la educație, servicii medicale, protecție, locuință și angajare, din cauza rasismului, homofobiei și transfobiei structurale
- Izolare, marginalizare, precaritate socială și economică
- Probleme în materia sănătății mintale, precum depresie și anxietate
- Lipsa cadrelor și spațiilor sigure pentru persoanele LGBTI+, în special cele romă LGBTI+, de a se bucura de siguranță și comunitate, de a căuta dezvoltare pe plan personal și profesional
- Abuz și brutalități din partea forțelor de ordine, în special îndreptate către persoanele romă, transgen și romă transgen din comunitatea noastră
- Lipsa cunoștințelor și abilităților profesionale, deseori dublate de transfobie, în cazul profesioniștilor din cadrul medical și juridic care ar trebui să asiste persoanele transgen pe parcursul tranziției medicale și juridice.

Persoanele romă LGBTI+ trebuie să fie recunoscute și respectate. Evenimente comunitare și sociale, traininguri, mentorat și oricare alte activități organizate în cadrul proiectului INTERSECT au atras numeroși participanți romi LGBTI+ care au fost entuziasmați pentru șansa unui spațiu sigur în care să discute, învețe și conecteze cu o comunitate care să îi sprijine. Precaritatea socială, economică și medicală, precum și marginalizarea care afectează persoanele romă queer pot fi înlăturate doar printr-o abordare intersecțională a tuturor actorilor principali: legiuitori, autorități ale statului, angajați ai serviciilor publice, organizații neguvernamentale, mass-media etc.

Acest studiu, care documentează nevoile și experiențele de discriminare ale persoanelor romă LGBTI+ în România, va concluziona prin propunerea unor recomandări:

- Este imperativ necesară implementarea unor traininguri obligatorii pentru toți profesioniștii din domeniile educației, sănătății, autorității ordinii publice și ai forțelor de ordine, servicii publice (aici putem include și politicieni), profesioniști în domeniul juridic către o toleranță zero pentru orice formă de rasism, homofobie și transfobie. Concepte de bază, istorie și cultură, nevoile și vulnerabilitățile specifice trebuie avute în vedere când se interacționează cu studenți, pacienți, victime/agresori, clienți romi LGBTI+ etc. Acest lucru poate fi îndeplinit doar printr-o integrare în sistem a acestor informații, incluzând abilitățile necesare în domeniul fiecărui profesionist de a asigura îngrijire și respect în mod egal pentru toți cetățenii. Externalizarea către ONG-uri, parțial, ar putea fi o soluție, dar responsabilitate ar trebui să îi aparțină statului, nu sectorului privat⁹².
- Romii LGBTI+ trebuie susținuți, în mod activ, în a se bucura de siguranță și respect în spații publice. În acest sens, evidențiem companii multinaționale care încep să creeze spații și

⁹²Cât timp un endocrinolog, de exemplu, absolvă facultatea de medicină fără cunoașterea noțiunii de HRT (Hormone replacement therapy= terapie de substituție hormonală) sau operație de confirmare a genului, statul român nu poate susține că și-a îndeplinit obligațiile care reies din semnarea Convenției Europene pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, a Convenției de la Istanbul etc.

activități celebrând identități queer în cadrul companiei, și totodată de a susține incluziunea persoanelor LGBTI+ în câmpul muncii (IKEA România, IBM România și alte companii mari cu filiale în România, au susținut comunitatea LGBTI+ în ultimii ani). Incluziunea trebuie realizată în mod activ, nu doar promovată la nivel verbal, în școli, spitale, instituții publice, teatre, locații publice în general. Televiziunea, posturile de radio și presa trebuie să formeze un spațiu în cadrul colectivelor pentru voci LGBTI+, precum orice altă minoritate în România. Festivaluri, sărbători, arte, sport și științe române și LGBTI+ trebuie susținute de către autoritățile locale, regionale și naționale.

- Toți actorii trebuie să coopereze în asigurarea accesului la educație, sănătate, servicii medicale, protecție socială, angajare și locuințe, în mod egal, persoanelor LGBTI+ și române LGBTI+. Acest obiectiv poate fi atins de către stat și donatori privați prin cooperare, alocând fonduri și transformând procesul de aplicare într-unul accesibil și transparent, precum și prin sprijinirea inițiativelor finanțate de a avea succes (în schimbul intervențiilor brutale din partea reprezentanților forțelor de ordine și copleșirii prin birocrație). Precum în cazul trainingurilor sistematice în vederea conștientizării și intoleranței față de rasism, homofobie și transfobie, statul trebuie să formeze aceste activități prin consultarea și implicarea activă a organizațiilor române și LGBTI+ care sunt dedicate unei abordări intersecționale și dețin un istoric de expertiză în implementarea lor.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).
Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Capitolul IV. Accesul la justiție al persoanelor rome (și) LGBTI+

Conform celor prezentate în capitolele anterioare, cercetarea noastră a revelat rate mari de **discurs instigator la ură în spațiul public**, perpetuat de persoane publice, formatori de opinie, politicieni și autorități, precum și multiple bariere în **accesul la justiție al romilor** problemă reliefată și de rapoarte ale societății civile⁹³ și de numeroasele condamnări ale României la CEDO (64 doar în 2020, care plasează țara noastră pe locul 12 la numărul de condamnări)⁹⁴. În cele ce urmează vom prezenta date suplimentare care susțin aceste ipoteze, așa cum rezultă din cercetarea noastră calitativă și cantitativă⁹⁵.

Vulnerabilitatea crescută a romilor și a persoanelor LGBTI+ la discriminare și chiar infracțiuni motivate de ură ridică bariere suplimentare și în accesul acestora la justiție: raportarea acestor acte este redusă, victimizarea secundară în raport cu autoritățile judiciare este frecventă, remediile juridice insuficiente sau inadecvate.

Romii se confruntă cu numeroase probleme, parte din ele de natură juridică sau care pot fi soluționate, în parte, pe cale juridică: evacuări forțate, discriminare în accesul la educație și servicii de sănătate etc. Suplimentar, persoanele LGBTI+ nu au atins egalitate în drepturi în anumite arii ale vieții. Iustina Ionescu, Avocata Asociației ACCEPT, face o trecere în revistă a principalelor probleme juridice ale persoanelor LGBTI+, așa cum reiese din experiența de peste 20 de ani a avocatei în litigare pe cauze privind aceste minorități, dar și din experiența beneficiarilor ACCEPT:

„Persoanele LGBTI se confruntă cu numeroase probleme, ca de exemplu: discriminare la locul de muncă, lipsa oricărei forme de protecție legală pentru familiile formate din persoane de același sex, lipsa drepturilor părintești pentru familiile care au împreună și îngrijesc împreună copii sau care au certificate de naștere recunoscute în străinătate pe care nu le pot echivala în România, dar și discurs motivat de ură, hărțuire și violență din partea poliției. În plus, persoanele transgender se confruntă cu dificultăți în recunoașterea legală a genului, uneori imposibilitatea găsirii unui loc de muncă, pentru că actele nu corespund identității lor de gen, discriminare în accesul la servicii de sănătate, atât generale, cât și specifice, necesare tranziției.”

De multe ori, în cazul romilor LGBTI+, aceste probleme și încălcări de drepturi sau neaccesarea drepturilor se cumulează.

⁹³ Amintim aici Raportul CRJ din 2019, *Diracționarea, evaluarea și informarea victimelor infracțiunilor*: România, disponibil la https://www.cri.ro/wp-content/uploads/2019/09/VICTORIIA_Raport-national-Romania_RO.pdf; raportul ACTEDO din 2019, *Victims of Crime Implementation Analysis of Rights*, disponibil la http://actedo.org/wp-content/uploads/2019/08/VOCIARE_National_Report_Romania_final-report.pdf; Documentul de poziție al CRJ, ACTEDO și Salvați Copiii din 2015, *Avocatura pro bono – indicator a funcționării profesiei într-o democrație reală*, disponibil la http://actedo.org/wp-content/uploads/2015/12/AVOCATURA-PRO-BONO_fin.pdf (accesate 14 mai 2021).

⁹⁴ VeDem Just, *Raport CEDO: 64 de condamnări ale României anul trecut*, 02.02.2021, disponibil la: <https://vedemjust.ro/cedo2020/> (accesat 14 mai 2021).

⁹⁵ Din sondajul de opinie, hotărârile Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) și Consiliului Național al Audiovizualului (CNA) din perioada 2019-2020, poveștile de viață ale unor persoane **rome LGBTI+** împărtășite în cadrul proiectului și din interviurile cu specialiști realizate de ACTEDO pentru acest studiu.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Conform sondajului online realizat în cadrul proiectului (și prezentat și în capitolele anterioare), discriminarea romilor și persoanelor LGBTI+ este comună: **86,8% dintre persoanele care sunt fie romi, fie LGBTI+ au fost discriminate cel puțin o dată în viață**. Persoanele rome LGBTI+ intervievate anonim în cadrul acestui proiect descriu numeroase experiențe de discriminare și hărțuire – de la școală la locul de muncă, în interacțiunile cu poliția, dar mai ales din partea oamenilor obișnuiți, considerați, de altfel, în sondaj drept principalii autori ai discriminării.

George⁹⁶, bărbat rom gay, de exemplu, vorbește de vulnerabilitatea crescută a femeilor rome transgender:

„Sunt prietene de-ale noastre și multe sunt femei rome trans, care au multe experiențe negative de abuzuri ale poliției. Sunt bătute, sunt victime ale discursului urii. Cel mai adesea, fetele trans sunt împinse din cauza discriminării, excluziunii, spre munci sexuale sau în zona aceasta. Și adesea sunt victime din cauza asta. Dacă sunt și rome, intervine și dimensiunea de rasism și de intersecționalitate, sărăcie... Situații de genul ăsta cunosc și am auzit de-a lungul timpului foarte multe.”

Interacțiunile cu poliția sunt adeseori descrise de persoanele implicate în proiect ca fiind fie traumatizante, fie ca experiențe care nu conduc la rezolvarea problemei. De pildă, Dora, persoană romă maghiară non-binară, ne-a împărtășit următoarele:

„Problema pe care o întâmpin cel mai des și care mă afectează cel mai tare este modul în care sunt tratatx de Poliția Română. Mi s-a întâmplat de multe ori să mă oprească pe stradă și să-mi spună că sunt suspectx, dar fără să-mi spună de ce sunt suspectx – bănuiesc că din cauza culorii pielii mele. [...] O dată am depus o plângere pentru că un vecin mă agresase fizic pe mine și pe o prietenă și nu s-a întâmplat nimic. Cred că s-a „pierdut” plângerea mea. De altfel, de-a lungul vieții am făcut multe plângeri, dar nimic nu s-a rezolvat. Eu sunt obișnuitx să mă lupt, dar când constant poliția te descurajează, nu mai poți face nimic. [...] De asemenea, poliția confiscă obiectele persoanelor rome, deoarece pretind că trebuie să dovedești că tu le-ai cumpărat. Odată, un copil rom de la casa de copii avea o trotinetă, iar un polițist l-a oprit pe stradă să-l întrebe de unde o are. A explicat că asistenta socială de la casa de copii i-o cumpărase, dar polițistul nu l-a lăsat să plece până n-a sunat-o pe doamnă, care i-a confirmat că trotineta era a copilului. Asistenta i-a spus „chiar credeți că toată lumea care e romă fură?” Chestii teribile...”

Dora adaugă cum o dată a fost amendatx abuziv pentru că chemase poliția, fiindcă fusese sechestratx și agresatx verbal într-un taxi pentru că refuza să plătească supratarifal cerut de șofer.

Multe din incidentele de discriminare sau agresiune motivate de ură și prejudecăți nu sunt raportate autorităților. Conform sondajului, doar 14,5% din respondenți făcuseră acest lucru, iar niciun caz nu ajunsese în instanță, iar CNCD fusese sesizat de doar 5 dintre respondenții supuși discriminării. De asemenea, doar 3 persoane s-au adresat poliției.

⁹⁶ Identitatea romilor LGBTI+ intervievați în proiect este protejată, astfel că s-au utilizat pseudonime pentru aceștia.

Chiar dacă datele sondajului nu sunt reprezentative statistic dat fiind eșantionul limitat și modul de (auto)selecție al respondenților, datele par a indica o **subraportare generalizată a discriminării**, deci implicit imposibilitatea victimelor de a-și face dreptate. Ralu Baci, Vicepreședintele Asociației PRIDE Romania, confirmă acest lucru:

„În România avem o cultură a neraportării. Gândirea e de tipul „taci și mergi mai departe”. Dar există o frică foarte mare de a apela la Poliție și, din păcate, e o frică întemeiată. De multe ori, Poliția nu ia în serios victimele. Asta e valabil și pentru violență domestică. La fel se întâmplă și cu persoanele LGBT. Societatea în general și autoritățile nu înțeleg problemele și nevoile noastre [ale persoanelor LGBTI+ – n.n.]”

Experiența avocatei Anca Vătășoiu, specializată pe dreptul muncii, este similară, aceasta întâlnindu-se frecvent cu reticențe mari ale clienților săi de a raporta diverse nedreptăți suferite la locul de muncă:

„Cu toate că legislația prevede obligația angajatorilor de a avea politici și mecanisme de formulare a reclamațiilor pentru a raporta orice tip de discriminare și hărțuire, în practică am identificat două probleme principale. În primul rând, oamenii nu au curajul să raporteze cazurile de hărțuire sau discriminare și suportă situația sau, și mai grav, pur și simplu demisionează de la locul de muncă. În al doilea rând, sunt numeroase situațiile în care, deși se fac plângeri interne, acestea fie sunt ignorate vădit, fie sunt soluționate superficial și, de cele mai multe ori, respinse ca nefondate. Se întâmplă și ca persoana acuzată de hărțuire sau discriminare să fie numită responsabil pentru a soluționa plângerea cu privire la propriul comportament, ceea ce doar agravează lucrurile. Așadar, oamenii nu au curajul să facă demersuri pentru a reclama comportamentele abuzive, deși au la îndemână mecanisme legale, atât în cadrul organizației angajatoare, cât și în relația cu autoritățile statului și instanțele de judecată. De multe ori, reticența este determinată și de situația financiară modestă care nu le permite angajarea unui avocat, dar și temerea față de victimizare și represalii.”

Așadar, subraportarea poate fi datorată fricii de repercusiuni sau răzbunare, temerii de a intra în contact cu sau neînțelegerii sistemului de justiție sau lipsei de încredere că problema se va soluționa. De altfel, conform sondajului, dintre puținele situații de discriminare care au fost raportate autorităților sau persoanelor cu atribuții în domeniu, majoritatea nu au fost soluționate. Lipsa de informare și de cunoaștere a propriilor drepturi poate fi o barieră semnificativă în accesul la justiție: o treime din respondenții la sondaj declară că nu își cunosc drepturile suficient sau nu și le cunosc deloc. Putem vorbi și de alienare și de neîncredere generalizată: aproape **40% dintre toți respondenții la sondaj nu ar avea încredere în nimeni dacă ar fi discriminați**.

O altă problemă documentată de multe studii și semnalată și de participanții romi și LGBTI+ din proiect este **victimizarea secundară în timpul procedurilor judiciare**. Avocata Anca Vătășoiu semnalează posibilitatea ca prejudecățile personale ale magistraților să influențeze negativ actul de justiție:

„Dacă subiectul discriminării persoanelor de etnie romă a fost îndelung dezbătut, subiectul LGBTI+ este relativ proaspăt în România. Cred că la nivel social încă încercăm să înțelegem despre

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

ce e vorba, așa încât rezerva mea la nivelul judecătorilor se referă la faptul că aceștia au nevoie să înțeleagă fenomenul din perspectivă umană și să dobândească un nivel suficient de acceptare a persoanelor LGBTI+. Altfel, preconcepțiile lor personale ar putea împiedica pronunțarea unor soluții corecte din punct de vedere juridic. Spre exemplu, dacă un judecător are convingeri homofobe, este foarte posibil ca acesta să forțeze argumentele juridice astfel încât să pronunțe o hotărâre nefavorabilă persoanei LGBTI+."

Ceea ce este însă util pentru persoanele victimizate este sprijinul din partea unor organizații, care se concretizează în rezolvarea unor situații discriminatorii ce altfel ar fi fost sortite eșecului. De pildă, Dora afirmă că:

„Doar recent am găsit sprijin în aceste demersuri, prin intermediul ONG-urilor CRJ și MozaiQ, pentru că mai demult nu aveam sprijin. Nu îmi permiteam un avocat, nu știam legile, nu-mi cunoșteam drepturile. Mă bucur că am reușit, cu ajutorul CRJ, să contest amenda primită atunci, la incidentul cu taximetristul, dar încă nu s-a finalizat procesul.”

ONG-urile, la rândul lor, nu au de multe ori capacitatea de a iniția și susține demersuri de factură juridică, fie fiindcă nu au avocați sau juriști în echipă, nu au fonduri pentru a contracta serviciile acestora sau nu au cunoștințele juridice necesare. Ralu Baciuc din partea PRIDE Romania confirmă aceste lucruri:

„Până acum nu am făcut sesizări la CNCD, pentru că e un demers care e dificil atât pentru beneficiari, cât și pentru noi. Vrem să ne capacităm pe noi întâi.”

Subraportarea discriminării și, posibil, dificultățile de a soluționa aceste cazuri din punct de vedere juridic se pot datora și barierelor de a dovedi aceste fapte. O avocată interviuată pentru acest studiu, care a dorit să rămână anonimă, a afirmat că:

„E foarte greu să faci dovada discriminării în instanță: exceptând litigiile unde există acte scrise, care sunt rare, discriminarea se petrece verbal sau prin fapte și atitudini. Așadar, dacă nu ai un martor care să îți susțină afirmațiile, e foarte greu să probezi discriminarea. Apoi, există și o reticență de a veni ca martor, din mai multe motive: multe persoane îl văd ca timp pierdut sau se tem să vorbească în instanță sau nu văd un beneficiu. [...] Ceea ce am observat eu este că dacă există un alt temei, altul decât discriminarea, se reține acesta. Nu din rea credință neapărat, ci pentru că e foarte greu să probezi discriminarea, dar nu pot generaliza.”

Doamna avocat a vorbit și despre cât de dificil este în România să te specializezi pe domeniul discriminării, fapt care se poate reflecta și în calitatea asistenței juridice primite de persoanele care trec prin experiențe de discriminare:

„În România, ca avocat e aproape imposibil să te specializezi pe discriminare. În primul rând pentru că nu te poți întreține, pentru că beneficiarii au de obicei resurse financiare limitate. Sigur că poți lucra pro bono, dar nu ai cum să supraviețuiești doar din asta. Dacă lucrezi cu ONG-uri

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

care să intermedieze aceste cazuri e mai bine, însă și ele sunt puține, iar accesul persoanelor discriminate, rome în special, la aceste ONG-uri este limitat.”

Se poate vorbi totuși de o evoluție pozitivă în privința drepturilor persoanelor LGBTI+ în România, chiar dacă lentă. Avocata Iustina Ionescu punctează jurisprudență relevantă:

„Aș spune că per total situația s-a îmbunătățit din 2000: aș puncta aici mai multe cazuri reprezentate de ACCEPT – cazul Coman-Hamilton⁹⁷ și hotărârea CJUE, faptul că avem hotărâri ale instanțelor obișnuite în care se constată discriminarea, hotărârile CNCD. Există și hotărârea CEDO în Cauza M.C. și A.C. împotriva României⁹⁸ și, mai recent, cea din cauza X și Y împotriva României⁹⁹. De asemenea, altă decizie foarte bună e cea a CCR referitoare la identitatea de gen - este foarte bine argumentată și valoroasă pentru activitatea noastră. Acum este pe rol la CEDO cauza Buhuceanu și Ciubotaru și alte 20 de cupluri care solicită recunoașterea legală a familiilor și garantarea egalității în drepturi.¹⁰⁰”

În același timp, progresul e lent atât în ceea ce privește infracțiunile motivate de ură și reținerea criteriilor care cresc vulnerabilitatea la discriminare a unor minorități, cât și în câștigarea unor drepturi. Iustina Ionescu afirmă că:

„Pe de altă parte, nu avem până acum nicio trimitere în judecată sau rechizitoriu pe infracțiuni motivate de ură pe criteriul orientării sexuale/ identității de gen, deși există plângeri. Din păcate, toate plângerile asistate de ACCEPT se finalizează fără vreun rezultat favorabil, anchetele sunt ineficiente.[...] Dar la nivel legislativ vedem lacune și lipsă de inițiativă și susținere din partea guvernului în privința parteneriatului civil, respins ca nefiind necesar. Iar ultimul proiect, cel inițiat de CNCD, deși inițial se bucurase de susținere transpartidică, cu aproape 40 de parlamentari, la vot nu s-a întrunit susținerea necesară.”

⁹⁷ Este vorba de un cuplu gay, în care unul dintre ei este cetățean roman, iar celălalt american, căsătoriți în Belgia. CCR și Curtea de Justiție a Uniunii Europene au decis în 2020 că statul român trebuie să recunoască dreptul de ședere în România pentru persoane de același sex căsătorite. Mai multe detalii la: <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/social/cazul-coman-hamilton-ccr-un-cuplu-format-din-persoane-de-acelasi-sex-intra-in-sfera-notiunii-de-viata-de-familie-1004118> (accesat 25 mai 2021).

⁹⁸ Cauza M.C. și A.C. împotriva României se referă la eșecul autorităților de a lua în calcul motivația homofobă a unui atac violent asupra unor participanți la marșul Pride din București, precum și decizia de neîncepere a urmăririi penale. Asociația ACCEPT i-a reprezentat pe cei doi reclamânți al CEDO, iar Curtea a decis că a avut loc într-adevăr o încălcare a articolului 3 și 14 din Convenția europeană a drepturilor omului. Citiți Hotărârea din 12 aprilie 2016 în Cauza M.C. și A.C. împotriva României, definitivă la 12/07/2016, aici: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/MC-si-AC-impotriva-Romaniei.pdf> (accesat 20 mai 2021).

⁹⁹ Cauza, pronunțată în ianuarie 2021, se referă la obligarea persoanelor transgender de a realiza intervenții chirurgicale de realocare a sexului. CEDO a decis că acest lucru încalcă viața privată și autonomia personală (art. 8 din Convenție), prin lipsa unei proceduri clare și previzibile pentru recunoașterea juridică a identității de gen. Mai multe informații la: <https://www.juridice.ro/713141/cedo-hotararea-in-cauza-x-si-y-impotriva-romaniei-lipsa-unei-proceduri-clare-si-previzibile-pentru-recunoasterea-juridica-a-identitatii-de-gen-prof-univ-dr-iulia-motoc-membru-in-completul-de-ju.html> (accesat la 20 mai 2021).

¹⁰⁰ Mai multe informații la: <https://www.libertatea.ro/stiri/romania-audiata-de-cedo-pentru-ca-nu-recunoaste-cuplurile-de-acelasi-sex-2868421> (accesat 20 mai 2021).

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Discurs instigator la ură împotriva romilor și persoanelor LGBTI+

Intoleranța față de romi și persoane LGBTI+ rămâne ridicată în România¹⁰¹. De exemplu, în 2018, 54% dintre români au afirmat că nu și-ar dori ca vecin un homosexual și 48% nu și-ar dori vecini romi.¹⁰² Vasile Hotea-Fernezan, jurnalist TVR Cluj, pune intoleranța românilor pe seama fricii de alteritate:

„Cred că discursul urii vine din instruirea românului și cum își asumă acesta sau respinge anumite valori. Intoleranța vine din frica față de străini. Bine spunea Sartre: „infernul sunt ceilalți”. Mai multe studii arată că cei care au probleme cu homosexualii, au probleme și cu romii, cu ungurii ș.a.m.d. Iar vorbindu-i pe alții de rău, te simți superior, îți validezi experiențele.”

Izabella, femeii romă lesbiană intervievată în cadrul proiectului, susține că:

„Persoanele rome sunt demonizate în spațiul public. Cam tot ce se întâmplă rău e din cauza persoanelor rome. Mai nou cu protestele astea, văd tot felul de meme-uri cu persoane rome și ironizări de genul „Deschideți teatrele”, ca și cum persoanele rome nu ar merge la teatru, sau nu ar fi actori romi sau ca și cum oamenii de cultură sunt toți albi, straight și așa mai departe. Iar persoanele LGBT sunt batjocorite [...]”

Incitarea la ură împotriva romilor și a persoanelor LGBTI+ în spațiul public, adesea proferată de personalități cunoscute din România (politicieni, membri ai administrației locale și centrale, jurnaliști etc.) rămâne așadar o problemă, iar pandemia de COVID-19 pare să fi accentuat aceste tendințe, în special în ceea ce privește romii, care au fost uneori folosiți drept țapi ispășitori pentru criza sanitară.¹⁰³

Ralu Baci din partea PRIDE Romania îi identifică drept principali instigatori la ură și intoleranță – în concordanță cu rezultatele sondajului – pe oamenii obișnuiți, politicieni și guvernanți, pe reprezentanții Platformei Împreună (fosta Coaliție pentru Familie) și ai Bisericii și cultelor. Mass-media și presa este adesea nu doar un canal al discursului urii, ci chiar autor al acestuia, așa cum susține și jurnalistul Vasile Hotea-Ferneza:

„De multe ori în presă există un discurs rasist, implicit, dar este latent. În general se vorbește critic despre persoane asistate social, care nu au loc de muncă și se sugerează etnia. [...] Majoritatea celor din Pata Rât lucrează, mulți în salubritate, își trimit cum pot copiii la școală, a fost mult mai dificil după evacuare și simt că au fost abandonați. Mi-au povestit că nu aveau buletin, erau căutați de autorități doar în preajma alegerilor... Când Clujul a fost nominalizat la

¹⁰¹ Deși s-au înregistrat câteva îmbunătățiri în ultimii ani, așa cum documentează Sondajul Valorilor Globale (World Values Survey) și Sondajul Valorilor Europene (European Values Survey))

¹⁰²B. Voicu, *Atlasul Valorilor Sociale: România la 100 de ani*, februarie 2021: <http://www.romanianvalues.ro/in-the-news/AVS-final> (accesat 21 mai 2021). Studiul pe larg al valorilor sociale în România urmează a fi publicat.

¹⁰³ Organizațiile care implementează proiectul INTERSECT, alături de Romani CRISS, au trimis în mai 2020 o scrisoare către Președinție, Guvern, CNCD și CNA pentru a semnala acest fenomen îngrijorător. Scrisoarea, intitulată *Minoritatea romă: țap ispășitor în vremea pandemiei*, poate fi consultată aici: http://actedo.org/wp-content/uploads/2020/05/Scrisoare-de-pozitie_12mai.pdf (accesat 20 mai 2021).

Mai multe informații în Capitolul II.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

capitală culturală europeană, oamenii care au venit să investigheze situația, au fost și în Pata Rât și acesta a fost unul dintre motivele pentru care orașul nu a fost ales. Și sunt de acord, nu poți neglija partea aceasta a Clujului. [...] De exemplu, cu comunitatea LGBTI+ am început să fac materiale ca o reacție la reacția presei vizavi de ei. Am simțit că jurnaliștii nu au nici cea mai mică înțelegere față de comunitatea aceasta: la un eveniment o dată, la pledarea unor membri ai comunității pentru drepturi egale un jurnalist le-a răspuns cu citate din Biblie și le-a spus să se trateze pentru ceea ce el susținea că e o boală.”

Bineînțeles, există și contraexemple pozitive, de jurnalism etic, responsabil și incluziv, iar Vasile Hotea-Fernezan face referire la materiale jurnalistice care demontează mitul potrivit căruia mulți cetățeni români, în mare parte romi, trăiesc din asistență socială și nu muncesc. Este vorba de emisiunea Garantata 100% cu Cătălin Ștefănescu, ce i-a avut ca invitați pe Elena Stancu și Cosmin Bumbuț¹⁰⁴ și despre ancheta Dela0.ro, „România degeaba” nu există¹⁰⁵.

Cu toate că au existat numeroase instanțe de discriminare și discurs instigator la ură în 2019 și 2020, CNCD s-a autosesizat doar de câteva ori în situații privind romii și niciodată privind discriminarea persoanelor LGBTI+, fapt pe care îl considerăm îngrijorător. Acest fapt se poate datora resurselor limitate ale instituției, care poate fi și o cauză a lătoriei în soluționarea spețelor, fapt identificat de două din avocatele intervievate pentru studiu. Anca Vătășoiu afirmă, de pildă, că:

„Din nefericire, avem o problemă în ce privește rapiditatea cu care CNCD soluționează petițiile: doi ani pentru a rezolva o plângere de hărțuire este foarte mult. Cel mai probabil, cauza principală este lipsa de personal, dublată de o creștere exponențială a numărului de dosare. Creșterea numărului de petiții adresate CNCD poate fi, dintr-o anumită perspectivă, un semnal pozitiv în sensul conștientizării și utilizării efective a pârgurilor legale pentru raportarea și remedierea derapajelor de la legislația privind discriminarea și hărțuirea. Pe de altă parte, întârzierile foarte mari înregistrate de CNCD pot dilua substanțial efectul unor hotărâri de confirmare a faptelor de hărțuire și discriminare.”

Avocata care a dorit să rămână anonimă a subliniat aceeași idee, ridicând de asemenea subiectul calității motivării hotărârilor:

„Mi se pare absurd să îți ia un an de zile să motivezi o hotărâre, iar motivarea să fie totuși slabă... Plus că erau multe alte criterii pe discriminare pe care nu le-au reținut, ceea ce este straniu, mai ales ca organ specializat pe discriminare. Poate nu au mijloacele legale și resursele pentru a face mai mult sau nu au personal suficient. Nu știu cum funcționează în interior, dar din exterior se vede că sunt lenți și motivarea hotărârilor lasă de dorit.”

Activitatea CNA în zona sancționării discriminării și discursului instigator la ură este mult mai redusă decât a CNCD-ului. În perioada 2019-2020, au existat doar 5 decizii de sancționare a unor posturi de

¹⁰⁴ Puteți urmări emisiunea întregă, din 18 aprilie 2021, aici: https://www.youtube.com/watch?v=KA1uFWYCi-c&ab_channel=TVR (accesat 21 mai 2021).

¹⁰⁵ Citiți aici reportajul Dela0, *Cifrele spun o altă poveste: “România degeaba” nu există*, al Dianeii Oncioiu, din 2018: <https://beta.dela0.ro/cifrele-spun-o-alta-poveste-romania-degeaba-nu-exista/> (accesat 21 mai 2021).

televiziune în urma difuzării de conținut care a incitat la discriminarea romilor, dar nu a existat nicio decizie cu privire la persoanele LGBTI+. Aceste hotărâri au vizat conținut denigrant la adresa romilor, în contextul măsurilor de urgență din perioada pandemiei de COVID-19, și care au consolidat prejudecățile conform cărora romii sunt principalii responsabili de răspândirea COVID-19.

Considerăm acest număr de hotărâri și sancțiuni infim raportat la canalele și posturile de radio și televiziune care contribuie activ la incitarea la ură față de aceste minorități. Principalele cauze ale ineficienței CNA în domeniu sunt, conform jurnalistului Vasile Hotea-Fernezan, politizarea instituției și amenzi extrem de mici:

„Legea privind CNA este bună, dar din păcate nu e respectată. Nu putem reglementa de jos, dar cred că CNA trebuie format din profesioniști și ar trebui depolitizat, pentru că acum unora nu își fac treaba pentru că sunt protejați politic. Apoi, ar trebui să funcționeze la sesizările oricui, pentru că acum nu ți se răspunde sau ți se răspunde cu întârziere și amenzi sunt așa de mici încât nu le pasă, pentru că e 1% din încasări. Deci fără amenzi mai mare nu se poate, pentru că asta îi doare.”

Valentin Jucan, membru CNA, confirmă robustețea legislației în domeniu și faptul că principala problemă este aplicarea ei. În intervenția telefonică la podcast-ul video „Judecata de Acum” din 21 mai 2021¹⁰⁶, al Centrului de Investigații Media și Dela0.ro, dezvăluie că unele canale de televiziune – cum este cazul Antenei 1 pentru emisiunea de tabloid „Acces Direct” – își construiesc bugetul emisiunii luând în calcul posibila amendă de la CNA. Cu alte cuvinte, își asumă caracterul discriminatoriu și instigator la ură sau de normalizare a violenței al materialelor difuzate, ghidate fiind doar de profitul de natură financiară. În astfel de situații, considerăm că amenzi ar trebui să fie proporționale cu câștigurile înregistrate de aceste canale, dar și că sunt necesare măsuri suplimentare pentru limitarea acestui fenomen.

Ceea ce reiese implicit din analiza accesului la justiție al romilor (și/sau) LGBTI+ și a discursului instigator la ură este **nevoia de formare – inițială și continuă – a autorităților judiciare**, polițiști, procurori și judecători, dar **și a jurnaliștilor și personalului mass-media în antidiscriminare**.

De asemenea, considerăm necesară evidențierea aspectului intersecțional al discriminării acelor persoane care aparțin la cel puțin două minorități sau grupuri vulnerabile la discriminare și marginalizare, cum sunt românii LGBTI+.

De asemenea, poate fi luată în considerare și opțiunea de a clarifica legislația antidiscriminare, în special OG 137/ 2000, pentru a include discriminarea intersecțională ca fiind distinctă de discriminarea multiplă, în măsura în care legiuitorul consideră oportună această modificare.

În încheiere, dorim să punctăm aspecte legate de **evoluția atitudinilor românilor vizavi de romi și de persoanele LGBTI+**. În privința minorității etnice, percepția românilor rămâne preponderent negativă, după cum s-a prezentat în Capitolul II. Percepția vizavi de minoritățile sexuale a cunoscut, însă, o evoluție pozitivă. Conform unui studiu publicat de Asociația ACCEPT în aprilie 2021, 75% dintre români

¹⁰⁶ Întregul podcast poate fi urmărit la <https://www.facebook.com/watch/?v=520440475806323> (accesat 22 mai 2021).

consideră că este important să tratezi toate persoanele cu respect, inclusiv pe cele LGBTI+, iar 68% dintre români sunt de acord că toate familiile ar trebui protejate de lege în România, inclusiv familiile formate din persoane de același sex.¹⁰⁷ Avocata Iustina Ionescu afirmă că, în comparație cu perioada anilor 2000:

„În mare, în mass media persoanele LGBTI sunt prezentate mai obiectiv și mai prietenos, cu mai puține prejudecăți decât anterior, iar opinia publică a cunoscut o îmbunătățire foarte mare într-un timp scurt, vorbim de o evoluție pozitivă a societății.”

Cercetarea noastră, atât din interviurile și activitățile de proiect cu persoane române (și/ sau) LGBTI+, cât și din interviurile cu specialiști au indicat o creștere, chiar dacă extrem de lentă, în privința raportării și activării pârghiilor juridice în cazuri de încălcări ale drepturilor fundamentale ale romilor și ale persoanelor LGBTI+. Avocata Anca Vătășoiu afirmă că:

„Consider că suntem într-o perioadă de tranziție – avem un cadru legal dezvoltat, putem sancționa diverse tipuri de discriminare, însă abia acum cred că suntem în etapa în care persoanele vulnerabile încep să devină conștiente de această protecție, să înțeleagă faptul că pârghiile legale nu sunt doar pe hârtie, că există o autoritate căreia îi se pot adresa pentru a sancționa comportamentele abuzive.”

Nu în ultimul rând, considerăm că opinia publică se poate educa spre nediscriminare prin expunere la activism și producții culturale, care devin din ce în ce mai prezente în spațiul românesc. Jurnalistul Vasile Hotea-Fernezan punctează această idee:

„Publicul e bizon, e o turmă amorfă pe care o dirijezi unde vrei tu, îi dai să mănânce ce vrei tu [material de proastă calitate – n.n.] și apoi te întrebi de ce nu vrea altceva. Am totuși speranță că lucrurile se pot îmbunătăți, pentru că prin cultură și povești personale ajungi la mai multă lume. Teatrul rom feminist Giuvlipen aduce multe povești faine [...] Mai ușor empatizăm și reacționăm la exemple particulare. [...] Radioul și televiziunea publică ar trebui să aibă un rol activ în formarea și abordare subiectelor de această natură.”

¹⁰⁷ Valori și percepții ale românilor cu privire la familie și căsătorie, aprilie 2021. Disponibil la: <https://www.acceptromania.ro/blog/category/comunicat/> (accesat 24 mai 2021).

Stima de sine și grupurile vulnerabile la discriminare¹⁰⁸

Am considerat necesară includerea acestei secțiuni deoarece stima de sine și nevoia de stare de bine au fost des menționate de-a lungul proiectului de către participanții romi (și) LGBTI+, iar acestea sunt în strânsă relație cu dreptul la nediscriminare.

Șansele indivizilor stigmatizați în viață sunt reduse din cauza suferințelor experimentate.¹⁰⁹ Un statut scăzut în societate și reducerea posibilităților în viață a celor stigmatizați sunt consecințe confirmate și de autorii Link Bruce și Jo Phelan, aceiași care conectează statutul scăzut în societatea largă cu forme concrete de inegalitate.¹¹⁰ Ervin Goffman confirmă în teoriile sale capacitatea stigmei de a fi transmisă de la o generație la alta, în cazurile în care vorbim de stigmatul rasei, națiunii și religiei¹¹¹. O astfel de situație descriu și tinerii romi.

Alți autori definesc stigma ca fiind „o caracteristică sau un atribut care transmite o identitate socială care este devalorizată într-un anumit context social”¹¹² sau ca „un ‚semn’ care leagă o persoană de caracteristici nedorite”.¹¹³ Definiția stigmatizării include de asemenea elemente de etichetare, stereotipizare, separare, pierdere de statut și discriminare.¹¹⁴

Impactul stigmatizării poate fi unul consistent asupra sănătății mintale, respectiv stimă de sine scăzută și depresie avansată.¹¹⁵ O altă consecință a stigmatizării este identificată de Goffman ca fiind ambivalența, aceasta exprimându-se prin îndepărtarea individului de grup, însă și prin imposibilitatea de a nega apartenența sa la grupul stigmatizat, transformând „repulsia în rușine și apoi să transforme rușinea însăși în ceva de care îi este rușine”.¹¹⁶

Așa cum a fost indentificat în cadrul proiectului INTERSECT,¹¹⁷ internalizarea stigmei este cu atât mai puternică în rândul romilor LGBTI+, în consecință, stima de sine în cazul acestora poate fi mult mai afectată. Participanții la întâlnirile INTERSECT au discutat despre acest lucru în mod repetat, cu referire la propriile comunități și la societate în ansamblu și au identificat nevoia de a-și putea dezvolta o stimă de sine bună, care să le permită să își afirme propria identitate. De asemenea, au observat că există o lipsă a vizibilității persoanelor romi LGBTI+ atât în afara, cât și în interiorul comunităților lor. O altă nevoie identificată este cea de comunicare corectă despre romi LGBTI+, punând accent pe nevoia de

¹⁰⁸ Extras din policy paper Discriminare, stima de sine și sistemul educațional din România: propuneri de intervenție privind situația tinerilor romi și a tinerilor romi LGBTQ disponibil la <https://www.crj.ro/intersect-altfel-despre-discriminare/>.

¹⁰⁹Goffman, E., 1963. 1991. Stigma: Notes on the management of spoiled identity, social theory.

¹¹⁰Link, B.G. and Phelan, J.C., 2001. Conceptualizing stigma. Annual review of Sociology, 27(1), pp.363-385.

¹¹¹Goffman, E., 1963. 1991. Stigma: Notes on the management of spoiled identity, social theory.

¹¹²Crocker, J., Major, B., Steele, C., 1998. Social stigma. In Handbook of Social Psychology, ed. S Fiske, D Gilbert, G Lindzey, vol. 2, pp. 504–53. Boston, MA: McGraw-Hill.

¹¹³Jones, E.E., 1984. Social stigma: The psychology of marked relationships. WH Freeman.

¹¹⁴Link, B.G. and Phelan, J.C., 2001. Conceptualizing stigma. Annual review of Sociology, 27(1), pp.363-385.

¹¹⁵Williams, R. D. and Williams-Morris, R., 2000. Racism and Mental Health: The African American experience.

¹¹⁶Goffman, E., 1963. 1991. Stigma: Notes on the management of spoiled identity, social theory.

¹¹⁷In cadrul proiectului INTERSECT implementat de CRJ au fost organizate cinci ateliere de lucru cu studenți din cinci orașe (Brașov, București, Cluj-Napoca, Iași și Timișoara) pe teme privind intersecționalitatea dintre etnie (etnia romă), orientare sexuală, identitate de gen și nediscriminare. Mai multe detalii [aici](#).

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020).
Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

a întări mândria de a aparține minorității rome/ rome LGBTI+, participanții vorbind despre o „imposibilitate de a fi tu însuși/ însăși, de afirmare a identității proprii îngrădită de societate”. Mulți dintre participanți s-au declarat bucuroși de oportunitatea proiectului INTERSECT care adresează intersecționalitatea între etnie și apartenență la comunitatea LGBTI+, fiind dornici de a se implica în activități ulterioare și considerând foarte necesare astfel de discuții.¹¹⁸

Link și Jo introduc pentru prima dată caracteristici privind relațiile de putere în definirea stigmei, explicând că **"este nevoie de putere pentru a stigmatiza"**. Aceștia arăta că, deși pentru multe categorii/grupuri de persoane sunt create etichete asociate cu caracteristici negative, cei care aparțin unei categorii care au acces la putere socială, economică sau politică (politicieni, avocați, investitori de pe Wall Street, persoane albe) nu vor "ajunge să fie un grup stigmatizat".¹¹⁹

Înțelegem așadar că schimbarea trebuie să se producă în primul rând în grupul care deține puterea, în timp ce cei stigmatizați au nevoie de sprijin pentru a-și dezvolta stima de sine și a fi împuterniciți în societate.

În ultimii ani, o parte dintre activiștii romi de drepturile omului au abordat din ce în ce mai des subiectul LGBTI+ în interiorul comunităților rome, la fel și o parte dintre activiștii LGBTI+ care abordează rasismul anti-rom. Nevoia de informare despre minorități și despre discriminare este una semnificativă, ținând cont de datele care arată nivelul înalt de rasism, homofobie și transfobie al societății românești, în ansamblu. În același timp, politicile publice trebuie să includă și intersecționalitatea și prevenirea și combaterea discriminării intersecționale care afectează în foarte mare măsură tinerii romi LGBTI+.

¹¹⁸Raport intalnire INTERSECT Timisoara.

¹¹⁹Link, B.G. and Phelan, J.C., 2001. Conceptualizing stigma. Annual review of Sociology, 27(1), pp.363-385.

În loc de concluzie

Sfera atenției asupra diversității și incluziunii, în ultimele decenii, a școlărilor (academicienilor), organizațiilor neguvernamentale, legiuitorilor și organismelor transnaționale s-a mărit gradual. În România, intersecționalitatea a intervenit în abordarea programelor și a activismului rom, feminist și LGBTI+ de peste un deceniu, în timp ce legiuitorii, instituțiile statului și, inclusiv, organizațiile neguvernamentale bazate pe drepturile omului rămân focusate, în special, pe câte o vulnerabilitate la un moment dat. Acesta poate fi unul dintre motivele pentru care, după trei decenii de democrație și muncă în privința antidiscriminării, persoanele rome și LGBTI+ continuă să fie puternic marginalizate, iar rasismul, homofobia și transfobia reprezintă, în continuare, norma generală.

Nivelul de informare și formare cu privire la minoritatea romă și comunitatea LGBTI+, la discriminare și la ce înseamnă grupuri vulnerabile la discriminare și infracțiuni motivate de ură rămâne la un nivel alarmant de scăzut, la nivel instituțional, cât și la nivel de public larg în România. Soluții, recomandări, bune practici și, în mare parte, legislația există, iar angajamentele României ca stat democratic pentru apărarea și promovarea drepturilor omului sunt extrem de clare. Este momentul ca toate acestea să fie respectate și implementate.

Nevoile persoanelor rome LGBTI+ în România sunt ridicate în ce privește accesarea drepturilor lor în toate sferele vieții: educație, muncă, sănătate, justiție etc, fiind expuse și supuse frecvent unei discriminări. Discriminarea intersecțională arată cum vulnerabilitatea la discriminare crește exponențial. De asemenea, proiectul a reliefat și rasism, homofobie și transfobie instituțională.

Acest studiu reprezintă o importantă expunere a realităților rome LGBTI+ în România, precum și o cerere fermă adresată autorităților române de a-și alinia practica și discursul cu legi, mecanisme și programe formate cu și pentru cele mai marginalizate comunități din România.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.